

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filosofická

Studijní program: Filosofie

Studijní obor Filosofie humanitních věd
(kombinace):

HISTORICKÉ POJETÍ TEORIE MYSLI
S OHLEDEM NA SEARLOVU KONCEPCI
THE HISTORICAL CONCEPTION OF THE
THEORY OF MIND IN RELATION TO
SEARLE'S CONCEPTION

Bakalářská práce: 10-FP-KFL- 0005

Autor:

Jana MARTINOVÁ

Podpis:

.....

Adresa:

Havraní 645

460 14, Liberec 14

Vedoucí práce: Mgr. Vít Bartoš

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
46	0	0	0	20	1 CD

CD obsahuje celé znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 22. 4. 2010

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
461 17 LIBEREC 1, Studentská 2 Tel.: 485 352 515 Fax: 485 352 332

Katedra filosofie

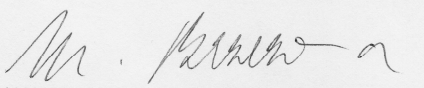
ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

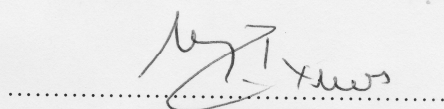
(pro bakalářský studijní program)

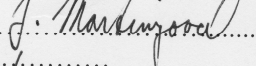
Kandidát: **Jana MARTINOVÁ**
Adresa: **Havraní 645, Liberec 14, 460 14**
Obor (kombinace): **Filosofie humanitních věd**
Název BP: **Historické pojetí teorie mysli s ohledem na Searlovu koncepci**
Název BP v angličtině: **The Historical Conception of The Theory of Mind in Relation to Searle's Conception**
Vedoucí práce: **Mgr. Vít Bartoš**
Konzultant:
Termín odevzdání: **duben 2010**

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 14. 4. 2009

.....
děkan

.....
vedoucí katedry

Převzal (diplomant):
Datum: **25. 5. 09**
Podpis: **MARTINOVÁ J.**

- Cíl:** Cílem práce je výstižně formulovat problémy vztahu mysli a těla v historickém kontextu. Dále poukázat na to, jak tyto myšlenky vyústily v moderní pojetí mysli u Searla a zjistit, v čem je jeho koncepce obohacující či naopak nedostatečná.
- Požadavky:** Práce s primárními prameny, znalost relevantní cizojazyčné literatury
- Metody:** analýza historického textu, komparace
- Literatura:** John Searle: Mysl, mozek a věda, nakladatelství Mladá fronta, 1994
Daniel Dennett: Druhy myslí, nakladatelství Akademie věd ČR, 2004
Jiří Nosek: Mysl a tělo v analytické filosofii, nakladatelství Filosofický ústav AV ČR, 1997
René Descartes: Meditace o první filosofii, nakladatelství Oikoymenth, 2001
Paul Thagard: Úvod do kognitivní vědy, nakladatelství Portál, 2001
František Koukolík: Mozek a jeho duše, nakladatelství Makropulos, 1997

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 22. 04. 2010.

Jana Martinyová

Poděkování

Děkuji všem, kteří mi pomohli tuto bakalářskou práci uskutečnit. Poděkování patří zvláště vedoucímu bakalářské práce Mgr. Vítu Bartoši za ochotné poskytnutí cenných rad, připomínek a metodického vedení práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině za ochotu a trpělivost.

Anotace

Bakalářská práce je zaměřená na objasnění problému mysli a myšlení vůbec. Podává historický exkurz do myšlení prvních filosofů, přes středověk až po novověké představitele. Tento exkurz zahrnuje objasnění základních myšlenkových tezí těchto filosofů, poukazuje na to, že teorie mysli vzešla z empirické tradice, která podnítila rozvoj výzkumu a věd. Tyto výzkumy pak dále ovlivnily vznik kognitivních věd, z nichž se vyčlenila právě teorie mysli. Dále se práce zaměřuje na představitele teorie mysli, na nichž se ukáže, čím se vlastně teorie mysli zabývá. V práci jsou rozebrána témata teorie mysli jako je např. vědomí, intencionalita, subjektivita, umělá inteligence, vztah jazyka a mysli či evoluční přístup k teorii mysli. Práce také obsahuje vysvětlení a klasifikaci jednotlivých směrů, které k teorii mysli zaujímají své specifické postoje. Hlavní jsou zde materialismus a funkcionalismus, jelikož jsou to směry, které zastávají John Searle a Daniel Dennett. Práce obsahuje jejich hlavní myšlenkové teze o teorii mysli, porovnává a hodnotí jejich přístupy.

Klíčová slova: mysl, teorie mysli, vědomí, intencionalita, umělá inteligence, evoluční teorie, materialismus, funkcionalismus

Annotation

The bachelor work is aimed at clearing problems as mind and thinking in general. In the work there is described historical excursion into thinking of first philosophers through the Middle Ages up to modern representatives. This excursion describes mind thesis of these philosophers and point out that the theory of mind come from empirical tradition which stimulated the development of research and sciences. These researches then further affected the birth of cognitive sciences, one of which was just branch of the theory of mind. Further the work is focusing on representatives of the theory of mind and on them it will show what topics the theory of mind solves. In the work are analysed the topics of the theory of mind as for example consciousness, intentionality, subjectivity, the relation of language and mind or evolution accession to the theory of mind. The work also contains explanation and classification of particular directions which take up the particular positions. The main directions are there materialism and funcionalism because these are the directions of John Searle

and Daniel Dennett. The work contains their important intellectual thesis about the theory of mind, compare and judge their approaches.

Keywords: mind, the theory of mind, consciousness, intentionality, artificial intelligence, the evolution theory, materialism, functionalism

Die Annotation

Meine Bakkalaurentsarbeit befasst sich mit der Aufklärung des Sinns problems und des Denkens. Sie gibt ein historisches Exkurs ins Denken der ersten Philosophen vom mittelalter bis die Neuzeit, umfasst ihre Hauptdenkenthessen und weist drauf hin, dass die Sinntheorie von der empirischen Tradition kam und die Forschungs und Wissenschafts entwicklung anregte. Diese Forschungen beeinflussten die Entstehung der Kognütivwissentchaften, von denen die Sinntheorie kommt. In der Arbeit werden die Thermen der Sinntheorie zum Beispiel das Bewusstsein, künstlerische Inteligenz, die Beziehung der Sprache und des Denkens. Die Arbeit enthält auch die Aufklärung und die Klassifizierung einzelner Befithungen, die ihre spezifische Stellung dazu nehmen. In meiner Arbeit sind es hauptsächlich Materialismus und Funkcionalismus, die John Searle und Daniel Dennett representieren.

Die Schlagwörter: der Sinn, die Sinntheorie, das Ehrbewusstsein, die Intentionality, die Künstliche Intelligenz, die Entwicklungstheorie, der Materialismus, der Funktionalismus

Obsah:

1 Úvod	9
2 Analytická část práce	11
2. 1 Klasifikace směrů	11
2. 2 Pojetí těla a mysli v antickém období	14
2. 2. 1 Od prvopočátků k Platonovi a Aristotelovi	14
2. 2. 1. 1 První materialisté	14
2. 2. 1. 2 Platonův dualismus a idealismus	14
2. 2. 1. 3 Aristoteles	16
2. 3 Pojetí těla a mysli ve středověku	18
2. 4 Pojetí těla a mysli v novověku	19
2. 4. 1 Od Descarta ke Kantovi	19
2. 4. 1. 1 Descartův dualismus	20
2. 4. 1. 2 Lockův a Humův empirismus	21
2. 4. 1. 3 Kantova syntéza empirismu a racionalismu	23
2. 5 Moderní kritiky dosavadního pojetí mysli a těla	26
2. 5. 1 Damasiova kritika Descartova dualismu	26
2. 5. 2 Searlova koncepce	27
2. 5. 2. 1 Vědomí, intencionalita a subjektivita	27
2. 5. 2. 2 Umělá inteligence a argument čínského pokoje	31
2. 5. 2. 3 Vztah jazyka a mysli	34
2. 5. 2. 4 Shrnutí	35
2. 5. 3 Dennettova východiska	36
2. 5. 3. 1 Odlišný přístup k vědomí a intencionalitě	36
2. 5. 3. 2 Evoluční výklad	38
2. 5. 3. 3 Shrnutí	41
2. 5. 4 Závěrečné zhodnocení	42
3 Závěr	43
4 Seznam použitých zdrojů	

1 Úvod

Cílem mé bakalářské práce by mělo být rozkrytí tématu lidské mysli a myšlení vůbec. Svou práci jsem pojala jako historický exkurz do myšlení filosofů, a to jak od antiky až po novověké myšlenky. Moje práce bude dále směřovat k filosofii mysli, subdisciplíně kognitivních věd. Tato teorie mysli se bude značně odlišovat od myšlenek prvních filosofů a myslitelů, od středověkého myšlení zaměřeného především na důkazy existence Boha a víru v něj, i od myšlenek novověkých filosofů, kteří se od Boha vlastně také nepřestali odvracet. Načrtnu zde jednotlivé přístupy a zhodnotím jedny z nejvýznamnějších představitelů teorie mysli – Johna Searla s Danielem Dennettem a předložím zde jejich specifické myšlenkové pochody o tom, jak funguje mysl.

Teorie mysli je směr filosofie, který se prolíná s poznatky přírodních věd. Své základy čerpá z empiristické tradice filosofického myšlení. Budu se ptát po povaze mysli, čemu vlastně mysl přisoudíme, zda jsou schopny myslet stroje či zvířata, zda jsme vůbec schopni vytvořit umělou inteligenci? Při odpovědích na tyto otázky využiji jak poznatků přírodních věd, kupříkladu neurověd o činnosti mozku a práci neuronů, tak např. epistemologie, která bude řešit, čemu vlastně mysl přiznat, či etiky, která nám odpoví na to, jaké závazné chování máme zaujmout k entitám, kterým mysl přisoudíme. Teorie mysli je opravdu směr velmi široký, dotýká se dále poznatků výpočetní techniky při rozboru umělé inteligence, či lingvistiky, která řeší otázku objektivistického slovníku, zda se o mysli vyjadřovat jazykem neurovědy nebo běžného jazyka. Toto téma mě zaujalo ke zpracování bakalářské práce právě díky přírodním vědám, které nyní do oblasti filosofie zasáhly. V dnešní době vycházíme z moderních poznatků, neopíráme se o vyšší nemateriální entity jako je kupř. bůh či ideje. Naše doba však má i svá úskalí, žijeme ve virtualitě výpočetní techniky a nedokážeme správně zhodnotit, zda mají počítače také svou mysl. Stále mnoho lidí tomuto mýtu věří a pokud ne, snaží se vehementně alespoň tuto umělou inteligenci vytvořit. John Searle se bude snažit tuto umělou inteligenci vyvrátit ve svém slavném argumentu čínského pokoje, který ve své práci také nastíním a vysvětlím proč umělá inteligence není opravdu možná. Pokusím se zaujmout specifický postoj i k tomuto problému umělé inteligence. Mají však mysl také zvířata? Bude těžké tuto otázku zhodnotit, jelikož oni nemají možnost nám o tom

povědět. Nejen tato komunikační bariéra nám možná znemožní přiznat jim mysl, prozkoumám tedy také poznatky evoluční teorie, o kterou se bude opírat právě Daniel Dennett a svým způsobem tak překoná myšlení Johna Searla, jak později ve své práci popíše.

Nastíněné otázky mne inspirovaly k vypracování bakalářské práce a věřím, že bude pro ostatní jen přínosem. K této problematice se pokusím naznačit možná řešení problému.

2 Hlavní část práce

2. 1 Klasifikace směrů

Nejprve zde vysvětlím různé přístupy k teorii mysli. Začnu těmi, které popisují přístup filosofů k mysli, duši a tělu a dále shrnu moderní směry vzniklé ve filosofii mysli. Prvním směrem, kterým bych se ráda zabývala bude monismus. Tento přístup vychází z jednoty mysli a těla, zastával ho již Parmenides, jeden z prvních filosofů, který se se svou filosofií jednoho bytí, které jest, zařadil mezi první monisty. Parmenides pokládal bytí za jsoucí a nebytí za nejsoucí, vše co jest, je pak bytím, s tím, že u tohoto bytí nerozlišoval mezi myslí a tělem, vše bylo tzv. zajedno.

Dále jmenované směry, velmi široce užívané, jsou podmnožinou právě monismu. Přiblížím zde idealismus a materialismus. Idealismus je směr, který vychází z Platonova učení o idejích. Idealismus „označoval filosofy, kteří stejně jako Platón nepojímají duši jako materiální věc. Objekty našeho poznání, které jsou nám „bezprostředně dány“, nejsou reálné, materiální věci, existující nezávisle na subjektu, ale jejich ideje.“¹ (Prof. PhDr. Ivan Blecha, CSc. a kolektiv, 1998, str., str. 184)

Ráda bych se však ještě vrátila k filosofii před Parmenidem. Při vzniku filosofie se vyvinul totiž jeden z nejstarších směrů a přístupů – materialismus. „Na rozdíl od idealismu považuje za základní princip veškeré skutečnosti látku, hmotu.“ (Tamtéž, str. 260) Materialismus se projevil jako první u přírodních filosofů, kteří zastávali hýlozoismus (oživující princip světa hledali v materii, v živlech). Kupříkladu Thales stanovil za princip světa vodu, Anaximenes vzduch a Hérakleitos oheň. Další rozmach materialismu můžeme pozorovat až v novověku s rozvojem přírodních věd. „Bádání a renesanční důvěra v samostatnost člověka pomohly k často ostré konfrontaci s tradičním středověkým spiritualismem.“ (Tamtéž, str. 260)

Dalším přístupem odlišným od monismu je dualismus. Dualismus naopak tvrdí „...že skutečnost je v posledku vysvětlitelná redukcí na dva zpravidla protikladné principy

¹ Filosofický slovník: Prof. PhDr. Ivan Blecha, CSc. a kolektiv. Nakladatelství Olomouc. 1998. Olomouc. 463 stran. ISBN 80-7182-064-4

(duch – látka, duše – tělo, dobro – zlo ap.). Filosofie dualismu se v evropské tradici objevuje v pythagorejismu, rozhodující podobu až do novověku však má na základech platónského dualismu duše a těla. Novověkou koncepcí dualismu představuje karteziánství (*res cogitans – res extensa*).“ (Tamtéž, str. 93)

Směr spiritualismus pak ztotožňuje veškerou skutečnost s duchovním principem. Tento přístup můžeme spatřovat hlavně u středověkých myslitelů, kteří se zabývali převážně Bohem jako jedním z mnoha duchovních témat. Je to přístup tak specifický, který ovládl myšlení téměř celého středověku, že si, dle mého uvážení, zaslouží samostatnou kategorizaci. „Popisují se jím zpravidla ty filosofické postoje, které za nezbytný předpoklad vysvětlení a pochopení reality berou existenci ducha či duchovních sil. Za typického představitele vyhraněného spiritualismu lze označit G. Berkeleye, který svou větou *esse est percipi* (být znamená být vnímán) vyjádřil názor o existenci smyslových věcí ve vnímání.“ (Tamtéž, str. 379)

Nyní přichází na řadu směry vzniklé nedávno ve filosofii mysli. Z předcházejících směrů se stále udržely dualismus, např. ve filosofii René Descarta či materialismus. Od směrů vycházejících z idejí či duchovních entit se díky poznatkům vědy v teorii mysli postupně upouští.

Behaviorismus je směr v americké psychologii. „Behaviorismus zpochybňuje introspekci a odmítá zkoumat cokoliv, co nelze bezprostředně pozorovat. Zakladatel J. B. Watson proto hovoří o tom, že v behavioristické psychologii nelze nalézt žádnou diskusi o vědomí, citu či vůli. Chování je pak reakcí organismu na okolní svět (stimul – reakce).“ (Tamtéž, str. 48) Behaviorismus se opírá o empirické zkušenosti, ve výsledku zkoumá chování jedince z hlediska vstupů a výstupů do jeho chování. Klasickým příkladem by zde mohl být pes vidící žrádlo a výsledkem by bylo jeho slintání. Behaviorismus by již dál nezkoumal, proč tento pes slintá či co se mu odehrává v mozku, je to trochu omezený přístup omezující se pouze na bezprostředně pozorovatelná data. Behaviorismus přitom mysl nepopírá, ale nezabývá se popisem mentálních stavů, které nám mezitím proběhly v mozku.

Funkcionalismus je jedním z nejrozšířenějších směrů v teorii mysli. Jak již sám název slova napovídá je tento přístup spjat s funkcemi, duši a tělo přirovnává

k softwaru a hardwaru počítače. Tělo jako schránku přirovnává k hardwaru počítače a neviditelnou část, která vše řídí jak v těle či v počítači připodobňuje k softwaru (v našem těle k mozku a myšlení). Mysl má zkrátka dle funkcionalistů cokoli, co dokáže zrealizovat správný program. Navíc zde vůbec nezávisí na materiálním nosiči, pokud to bude obsahovat strukturu, bude to dle funkcionalistů zákonitě myslet. Dle zastánců tohoto směru není problém zkonstruovat jakýkoli myslící stroj. Proti tomuto směru se ostře vymezil John Searle který, jak si rozebereme později, pokládá stroje za nemyslicí předměty.

Dalším zajímavým směrem je epifenomenalismus, který „považuje vědomí člověka za doprovodný jev (epifenomén).“ (Tamtéž, str. 105) Tento přístup vychází z toho, „že duševní stavy jsou jen doprovodné akty v činnosti centrální nervové soustavy. T. Polger a O. Flanagan to ve své knize *Je vědomí adaptací?* vystihujícím způsobem popsali: Vědomí je něčím podobným, jako je hluk motoru. Tento zvuk můžeme rozpoznat, ale nemá žádný vliv na funkci motoru. Je jen jeho vedlejším produktem.“² (Karel Pstružina, 1998, str. 58) Veškeré naše mentální stavy jako myšlení a vědomí jsou tedy jen přídavné stavy mozku, které ke svému životu bezprostředně nepotřebujeme. Jsou jakýmsi přídavkem jako již zmiňovaný hluk motoru.

² Svět poznávání: K filosofickým základům kognitivní vědy: Karel Pstružina. Olomouc. Nakladatelství Olomouc. 1998. 183 stran. ISBN 80-7182-074-1

2. 2 Pojetí těla a mysli v antickém období

2. 2. 1 Od prvopočátků k Platonovi a Aristotelovi

2. 2. 1. 1 První materialisté

Co je to lidská mysl a jak vlastně funguje? Tuto otázku si pokládali již první filosofové. Prvopočátky myšlení spočívají ve výkladu světa. Thales, Anaximandros i Anaximenes se snaží nalézt všeobecný princip světa, počátek či podstatu světa., tzv. arché. Thales vidí arché ve vodě. „Tuto domněnku snad čerpal z pozorování, že se vše živí vlhkem a že z něho vzniká a jím se živí i teplo – a z čeho vše vzniká, to je jeho počátkem.“³ (Karel Svoboda, 1962, str. 31) Anaximenes považoval za arché vzduch. „Prohlásil vzduch za počátek jsoucna, neboť z něho vše vzniká a do něho se zase rozkládá.“ (Tamtéž, str. 36) Hérakleitovo arché spočívá v ohni. Dle Hérakleita „je oheň základním prvkem, vše je obměnou ohně a vše se děje zředováním a zhušťováním...“ (Tamtéž, str. 63) Tito první filosofové jsou prvními materialisty, kteří při svých výkladech světa vycházejí z látky.

Další filosofové, kteří založili náboženskou sektu, pokládali za všeobecný princip, který řídí celý kosmos číslo. Byli to pythagorejci a svým učením o převtělování duší se zařadili mezi dualisty. Jeden život prožijeme zde v našem těle a v tomto světě a další život jinde. Tělo a duše tvoří dva odlišné principy.

Parmenides se naopak řadí k monismu. Jeho učení se vztahuje k bytí. „Třeba je říkat a myslet, že jsoucí jest, neboť bytí jest, kdežto nic věru není.“ (Tamtéž, str. 67) Parmenides naprosto zavrhuje nejsoucno, nic, prázdný prostor. Jeho učení však vyvrací možnost pohybu či změny. Věci, aby mohly být, musí existovat v nějakém prostoru a v tom se pohybovat.

2. 2. 1. 2 Platonův dualismus a idealismus

Platon naopak jako zastánce idealismu tvrdí, že existuje svět idejí a materiální věci v našem světě jsou utvářeny dle těchto idejí, jakýchsi vzorů, pro reálně existující předměty. Duši pokládá za nehmotný nesmrtelný princip, po smrti těla duše putuje k nebesům, kde opět nahlíží ideje. Princip převtělování duší známe pod pojmem

³ Zlomky předsokratovských myslitelů: Karel Svoboda. Praha. Nakladatelství Československé akademie věd. 1962. 200 stran.

metempsychosis. Svět idejí je ideální svět věčných norem a forem. Náš život je věčným rozvzpomínáním duše na její existenci ve světě idejí. Rozvzpomínání se označuje pojmem anamnesis. Správným vedením duše skrze dialogickou formu komunikace, která rozkryje pravdu, se dobereme do říše idejí, kde panuje dobro, pravda a krása. Platon ve svých dialozích popisuje právě svého učitele, Sokrata, který navádí posluchače a pomáhá jim rozkrýt pravdu, rozvzpomenout se na ni. Sokrates se v dialogu Faidon ptá: „Kdykoli někdo něco buď uvidí nebo uslyší nebo nějakým jiným smyslem pojme a při tom pozná nejen onu věc, nýbrž mu vstoupí na mysl i něco různého, co není předmětem téhož poznatku, nýbrž jiného, zdalipak tomu právem neříkáme, že si na to, co pojal do mysli, vzpomněl?“⁴ (Platon, 2005, str. 33) Na tomto principu anamnese se všichni v dialogu se Sokratem shodnou. Dále Sokrates hovoří o duši po smrti těla: „...odchází čista, nic sebou nevlekouc z těla, protože s ním neměla v životě dobrovolně žádného společenství, nýbrž se mu vyhýbala a byla sebrána sama do sebe, protože se stále připravovala na snadné umírání, či není snad tato činnost příprava na smrt?“ (Tamtéž, str. 45) Platon v dialogu Faidon rozkrývá úkol filosofie, je jím správná činnost odlučování duše od těla jako příprava na smrt, na úplné odloučení duše. V dialogu Timaios pak Platon tvrdí, že duše je součástí celého kosmu.

Věda o správném vedení duše se nazývá psychagogií, v antice ještě termín psychologie neexistuje. Platonova péče o duši je charakteristická nejen vedením jedince, jak je to patrné v jeho dialozích, ale také vedením celé obce. V čele stojí filosofové, kteří vládou celé obci, pod nimi hlídají polis strážci, kteří žijí pro poctu občanů, pod nimi se nachází třída vojáků, kteří nemohou vlastnit majetek a nejspodnější vrstvou jsou obchodníci, kteří naopak prahnou po majetku. V ideálním Platonově státě mají všichni svou funkci, kterou vykonávají, filosofové vládou, obchodníci shromažďují peníze, strážci chrání obec a vojáci bojují. V takovéto hierarchické společnosti mají nejbližší k pravdě právě filosofové, jejichž duše nemají žádné potřeby žádostivostí.

⁴ Faidon: Platon, přeložil František Novotný. Praha. Nakladatelství OIKOYMENH. 2005. 107 stran. ISBN 80-7298-158-7

Dle Platona jsou tělo a duše odlišné části s různými vlastnostmi, proto nazýváme toto rozlišení jako platonský dualismus. Platona řadím tedy nejen jako představitele idealismu, ale také dualismu. Své učení o převtělování duší, metempsychosis, převzal Platon nejspíše od Pythagorejců.

„Dle Platona je mysl nezávislá na těle, je svébytná a funguje jako samostatná jednotka. Mysl může způsobovat změny v těle. V tomto dualismu bude dále pokračovat i René Descartes. Dále Platon rozlišuje tři části duše: myšlení, vůli a žádostivost. Na jeho trojí dělení v budoucnu naváže Sigmund Freud s rozdělením osobnosti na id, ego a superego.“⁵ (přeloženo z Fred D. Millera, 2006, str. 278) Miller nás zde odkazuje na další představitele dualismu, kteří budou Platonovy myšlenky dále rozvíjet.

2. 2. 1. 3 Aristoteles

Aristoteles Platonovo myšlení vyvrací. Duše není podle Aristotela nezávislá na těle, ale působí v těle jako oživující princip. Duše také nespočívá v těle, je v něm aktivní složkou a je na rozdíl od Platonovy duše, smrtelná. Aristoteles kritizuje platonský dualismus, zavrhuje existenci dvojích světů, světa idejí a světa jevů. Nejvíce kritizuje Platonovo učení o idejích vůbec. Z idejí, jakýchsi pravzorů, se nedají vysvětlit smyslové věci. Jak sám Aristoteles ve své Metafyzice říká: „Řekneme-li, že jsou vzory a že jiné věci mají v nich účast, mluví se naprázdno a je to pouhá básnická metafora. Mimoto, jak se zdá, je asi nemožno, aby podstata byla odloučena od toho, čeho je podstatou. Jak by tedy ideje jako podstaty věcí mohly být od těchto odloučeny?“⁶ (Aristoteles, 2003, str. 348 – 349) Aristoteles se snaží napadnout učení o idejích tím, že podstaty věcí přeci musí existovat v dané věci a ne někde nezávisle na ní. Dále také tvrdí: „...pokud řekneme, že ideje jsou, přece nic nemůže vzniknout, není-li tu hybný činitel...“ (Tamtéž, str. 349) To potvrzuje Aristotelovo učení, které se opírá o tzv. prvního hybatele, jímž vysvětluje počátek a vznik věcí. „Organismy vznikají a zanikají. Každý organismus pochází z jiného organismu, jenž sám rovněž vznikl. V této řadě nelze pokračovat do nekonečna. Musíme dospět k příčině, která

⁵ A companion to Plato: Fred D. Miller, Jr. UK. Nakladatelství Blackwell Publishing Ltd. Vydavatel Hugh H. Benson. 2006. 496 stran. ISBN 978-1-4051-1521-6

⁶ Metafyzika: Aristoteles, překlad Antonín Kříž. Praha. Nakladatelství Petr Rezek. 2003. 579 stran. ISBN 80-86027-19-8

sama o sobě již nevznikla a nemůže ani zaniknout. Tato příčina již nemůže být podle možnosti, tj. nemůže se skládat z látky a formy.“⁷ (Friedo Ricken, 2002, str. 108) Naopak všechny smyslové věci se z látky a formy nutně skládat musí. Bůh je právě oním prvním hybatelem, který vloží do věcí prvotní sílu. Každá věc se potom skládá nutně z látky, jejíž cíl ji určí forma. V případě duše je pojetí také odlišné od Platona. V člověku je látkou tělo a formu mu propůjčuje právě duše, jsou obě vzájemně spjaty, tělo nemůže existovat bez duše a naopak. Oproti Platonově duši je však ta Aristotelova smrtelná a zaniká se smrtí těla. Jak Aristoteles sám píše v díle O duši: „Ale jako panenka se zrakem je oko, tak i duše s tělem je živá bytost. Není tedy pochyby o tom, že duši nebo některé její části, je-li přirozeně dělitelná, nelze oddělit od těla.“⁸ (Aristoteles, 1995, str. 52) Aristoteles není svými myšlenkami zařaditelný do určitého směru, spíše bych ho označila za odpůrce materialismu, protože uznává také princip duše, dále za odpůrce idealismu a dualismu, jelikož kritizuje ideje jako nezávisle existující podstaty a jejich svět oddělený od našeho světa jevů.

Po Aristotelově smrti nastává v antickém Řecku období helénismu. Tento sestup z úrovně, kterou nastavili poměrně vysoko Platon a Aristoteles, byl způsobený zánikem polis a nadvládou Makedonie, charakterizují ho školy epikurejské, stoické, skeptické a novoplatonské. Do filosofie se prolínají různé kultury a náboženství vlivem rozšíření říše Alexandra Makedonského. V myšlení je patrný obrat k duši, snaha nalézt vnitřní stav klidu, tzv. apatheiu. Stoici kladou důraz na etiku, řeší spíše, jak správně pečovat o duši než o otázky bytí jako jejich předchůdci. Absolutní klid duše nacházejí ve stavu ztotožnění s řádem a harmonií vesmíru. Zbavují se strachu v duši, nesmutní, nemají dokonce strach ani ze smrti, jelikož smrt je v souladu s kosmem, je přirozená. Novoplatonisté pak shromažďují veškeré texty a hojně interpretují Aristotela. Na ně pak navážou další myslitelé středověku.

⁷ Antická filosofie: Friedo Ricken, překlad David Mik. Olomouc. Nakladatelství Olomouc. 2002. 230 stran. ISBN 80-7182-134-9

⁸ O duši: Aristoteles, překlad František Novotný. Praha. Nakladatelství Petr Rezek. 1995. 297 stran. ISBN 80-901796-4-9

2. 3 Pojetí těla a mysli ve středověku

Středověké pojetí mysli a těla není pro teorii mysli tolik přínosné. Jedny z mnoha hlavních témat jsou zaměřeny na důkazy boží existence, ale i přesto bych mu ve své práci ráda věnovala malou kapitolku. Středověké myslitele bych souhrnně zařadila do směru spiritualismu, protože se převážně věnovali duchovním tématům a snažili se odůvodnit existenci boha. V této době bylo také velmi obtížné formulovat jakékoli odlišné teze, které by nezahrnovaly boha. Pokud by dotýčný myslitel tyto teze uveřejnil, byl by jistě označen za kacíře. Tato doba tedy nebyla pro teorii mysli příliš přínosná.

Ve středověku je patrný návrat k Platonovi a Aristotelovi. Středověcí autoři velmi často tyto dva velikány překládali a vznikaly zde dva větší proudy soupeřící proti sobě – platonici a aristotelici. Platonismus, vyhraňující se proti aristotelismu, ovlivňoval západní myšlení až do vrcholného středověku. Pozorujeme zde prvky Platonova učení, ideje jsou pojímány jako myšlenky boží, které tvoří a udržují svět. Velký vliv na pojetí mysli měly překlady Timaia již z novoplatonismu, lidé stále věřili, že duše je součástí celého kosmu. Nejvýznamnějšími překladateli Platona a novoplatonismu byli Origenes či Dionýsios Areopagita. Proti platonismu se vymezil směr aristotelismu, navazující myšlenkově právě na Aristotela. Jeden z nejvýznamnějších představitelů aristotelismu byl Averroes. Averroes se snažil o spojení Aristotelovy filosofie s novoplatonismem, psal četné komentáře k Aristotelovi. Po Averrovi byl založen radikální protischolastický proud (averroismus), jehož hlavním odpůrcem byl Tomáš Akvinský. Averroes se stal prorokem radikálního monopsychismu. „Averroes nepopíral zcela, že by rozumová duše byla formou těla...; tím, co podle všeho – a právem – popírá, je, že by duše byla převedením do aktu a jednoduchým završením látky, jak tomu je u všech ostatních přirozených forem“⁹ (Alain de Libera, 2001, str. 381) Averroes tím chtěl říci, že lidská duše má účast pouze na jediném rozumu (odtud monopsychismus). Averroismus hlásal učení o dvojí pravdě, v němž šlo o to osvobodit filosofii z diktátu církve a získat nezávislost pro filosofické a teologické pravdy. Tomáš Akvinský, naopak představitel scholastiky, napsal spis proti averroistům. V něm jim vytýká

⁹ Středověká filosofie: Alain de Libera, překlad Martin Pokorný. Praha. Nakladatelství Oikoymenh. 2001. 551 stran. ISBN 80-7298-026-2

právě rovnocennost proti sobě postavené filosofie a víry. Společně s Averroem měl Akvinský pouze to, že se oba řadí do směru aristotelismu, který hlásá po vzoru Aristotela, že duše je neoddělitelná od těla (na rozdíl od platoniků a jejich dualismu). Problém duše a těla se tak ve středověku neposouvá nikam dále, stále je interpretací antických pojetí.

2. 4 Pojetí těla a mysli v novověku

2. 4. 1 Od Descarta ke Kantovi

Středověký člověk vždy věřil, že pravda je dána velkým a mocným Stvořitelem, Bohem. Velká změna se však odehrává právě na počátku novověku, v karteziánském obratu, v němž je patrný návrat ke člověku jako k subjektu. V antice ani středověku člověk vlastně vůbec nebyl subjektem ve smyslu, že by byl původcem aktivity. Vždy byl součástí nějakého většího systému ať už božského či kosmického. V období renesance se konečně začíná soustředit pozornost na člověka, což můžeme spatřovat ve tvoření velkých uměleckých děl. Člověk v novověku prostě spoléhal sám na své dovednosti. „Musel hledat řešení, což bylo jistější než spoléhat na zjevení. A tak začal postupně obrat k pojetí člověka jako subjektu.“¹⁰ (Karel Pstružina, 1998, str. 8) Rozdíl od středověku můžeme sledovat v tom, že zkrátka s příchodem renesance je smysl lidské existence vztahován ke smyslovému světu, již ne nadzemskému či božskému světu. Zájem o boha je postupně vytlačován zájmem o smyslový svět, což dokládá právě kupříkladu velmi propracovaná anatomie lidských těl v dílech italských renesančních malířů. Pravda je najednou skrytá v realitě a je pouze na nás abychom ji odhalili, tento renesanční obrat znamenal počátek dvou novověkých směrů – racionalismu a empirismu. Přičemž směr empirismu byl svým důrazem na zkušenosti klíčový pro pozdější vznik kognitivních věd. Kognitivní věda vznikla ve 20. století sloučením filosofie, psychologie, neurovědy, biologie a kybernetiky. Zabývá se myšlením, inteligencí i umělou inteligencí. Jednou z jejích disciplín je právě teorie mysli, proto je pro nás také kognitivní věda klíčová. Budu se jí však zabývat u jiných autorů později, nyní se vrátím opět k novověkému způsobu myšlení.

¹⁰ Svět poznávání: K filosofickým základům kognitivní vědy: Karel Pstružina. Olomouc. Nakladatelství Olomouc. 1998. 183 stran. ISBN 80-7182-074-1

2. 4. 1. 1 Descartův dualismus

René Descartes je zastáncem racionalismu, směru, jehož poznatky vycházejí především z rozumu. Položil základy karteziánství, ve kterém se vycházelo z teze, že hlavním kritériem určení pravdy je právě subjekt. Descartes podkopává učení scholastiků a středověkých myslitelů svým skepticismem. Nespokojí se pouze s principem zjevení, ale snaží se skepticky dojít k nepopíratelným jistotám. Za tyto jistoty Descartes považuje myšlení a pochybování. „...je to myšlení, jedině to se ode mne nedá odloučit. Já jsem, já existuji, to je jisté. Ale jak dlouho? Inu, pokud myslím; neboť je snad možné, že jakmile bych naprosto přestal myslet, zmizel bych.“¹¹ (René Descartes, 2001, str. 41) Descartes si nemůže být jist ani svou existencí. Představíme-li si, že my sami a vše, co se děje kolem nás, je jen snem, nemáme vlastně žádné jistoty, až na jediné – to, že myslíme a pochybujeme, a pokud myslíme, pak tedy i existujeme.

Descartes se se svým učením o dvou nezávislých substancích – věci myslící a věci rozprostraněné – opět řadí k dualismu. Pokračuje tak v Platonově tradici. Nejdůležitější vlastnosti jsou nám vrozené a pouze díky rozumu, přemýšlení a usuzování jsme schopni dospět k pravdě poznání. Descartův dualismus se však neopírá o ideje, ale o dualismus myšlení a těla. Tělo je věcí rozprostraněnou (res extensa) a mysl je věcí myslící (res cogitans), obě pak existují odděleně od sebe. Descartes poukazuje na podobnost těla s existencí hodinového strojku, který pouze mechanicky zajišťuje procesy v těle, nemá však s myšlením naprosto nic společného. Jak sám píše v Rozpravě o metodě: „I kdyby existovali stroje podobné lidem, poznali bychom, že lidmi nejsou - 1) nemohli by mluvit a používat slov a znaků jako my k vyložení svých myšlenek druhým, 2) i kdyby vykonávali určité věci lépe než lidé, v jiných by selhávali (protože by nedokázali jednat s vědomím, jen pouze ze sestavení svých orgánů – nejednali by vlivem svého rozumu).“¹² (René Descartes, 1947, str. 63 – 64) Věci rozprostraněné, kupř. těla či stroje připodobňuje i zvířatům. „Bůh stvořil tělo člověka a jeho duši – rozumnou, myslící – je to část od těla odlišná,

¹¹ Meditace o první filosofii: René Descartes, přeložili Petr Gombíček a Tomáš Marvan. Praha: Nakladatelství Oikymenh. 2001. 127 stran. ISBN 80-7298-036-X

¹² Rozprava o metodě, jak správně vésti svůj rozum a hledati pravdu ve vědách: René Descartes, přeložila Věra Szathmáryová-Vlčková. Praha: Jan Laichtner. 1947. 108 stran

právě díky ní se lišíme od nerozumných zvířat.“ (Tamtéž, str. 54) Pouze my lidé jsme schopni myslet a pochybovat, a tím právě jsme a existujeme.

Duši Descartes vysvětluje podobně jako Platon, také věří v její nesmrtelnost. Pouze rozumné lidské duše však nemají původ v hmotě jako ostatní věci. „...naše duše je povahy naprosto nezávislé na těle, a tudíž není nikterak podrobena smrti zároveň s ním; ježto pak nevidíme jiných příčin, jež by ji zničily, jsme přirozeně vedeni k úsudku, že je nesmrtelná.“ (Tamtéž, str. 66)

Nyní se zaměřím na empirickou tradici, která bude klíčová pro další vývoj kognitivních věd a teorie mysli. Empirismus je důležitý svými fakty, která jsou zjištělná a ověřitelná, nespolehneme se pouze na vlastní rozum a úvahy. Je to vlastně pokračování aristotelské tradice. Aristoteles také vycházel z pravidel získaných zkušeností. Nejvýznamnějšími představiteli v novověku pak jsou John Locke a David Hume.

2. 4. 1. 2 Lockův a Humův empirismus

Za zakladatele empirismu můžeme považovat již pozdně středověkého představitele Williama Ockhama. Za Ockhama dochází k přechodu od teologického myšlení k rozumovým principům a k metodě vědeckého postupu. Předpoklad lidského myšlení spatřuje Ockham v principu ekonomie. Vynález ockhamovy břitvy, který byl používán téměř až do současnosti, popisuje úspornost v myšlení, ve výkladu nezmnožovat entity a držet se zásady minimalismu. V praxi to znamenalo např. nevysvětlovat pojem dalšími neznámými pojmy či nezmnožovat nepotřebné metafyzické entity.

John Locke se obrací k prozkoumávání mysli, jeho hlavním problémem je člověk a jeho mysl. Dospívá k tvrzení, že naše mysl je po narození tzv. tabula rasa, jakási čistá nepopsaná deska, která neobsahuje žádné vrozené ideje či principy. Vše se do naší mysli zapisuje teprve v průběhu našeho života postupným utvářením díky našim zkušenostem. Locke tvrdí, že vše, co obsahuje naše mysl, muselo tedy předcházet smyslovým zkušenostem. John Locke chce dokázat, že veškerou znalost, kterou za život máme získáváme pouze z vnějších počitků a zkušeností. O věcech si utváříme jednoduché představy našimi smysly a teprve poté můžeme být schopni dospět

k idejím složitějšího charakteru, jako např. ideje prostoru, nekonečnosti či Boha. Přičemž nesmíme zapomenout, že idea už dávno není pojímána v tom smyslu, jak tomu bylo u Platona. Idea zde představuje jakýsi stavební kámen myšlení, je jakousi představou věci, ne jejím pravzorem existujícím v odlišném světě, jak tomu bylo u Platona.

Locke zkoumá mysl jako schopnou rozložit substance a akcidenty (její vlastnosti). Dle Locka nemohou existovat vlastnosti samy o sobě (např. tvar, barva, velikost) bez substance, tyto akcidenty musejí už být dávno v substancí nějak obsaženy. A obráceně i substance nemohou existovat bez akcidentů, nejsme s to si představit substancí bez tvaru, barvy či velikosti. Locke dochází k závěru že obě musí být nerozlučné. Díky tomuto závěru se Locke začne zabývat myslí a zjišťovat, zda v ní není obsaženo něco, co by bylo schopno rozkládat tyto substance a akcidenty. Překonává tak vlastně scholastickou substanční myšlenku. Substance je dle Locka nepoznatelná smysly a vzniká činností našeho rozumu. „Locke sice nepopírá existenci substance...je pro něj však spíše výsadou rozumu, myslí.“¹³ (Pstružina, 1998, str. 18) Locke zkoumá procesy v naší mysli jako je spojování, srovnávání a vylučování. Ve svém díle Esej o lidském rozumu rozebírá problém identity, osobní identita člověka dle něj souvisí s identitou vědomí. „Jestliže by však bylo možné, aby měl jeden a tentýž člověk v různých dobách rozličné a nesdělitelné vědomí, pak je nepochybné, že by jeden a týž člověk v různých obdobích představoval rozmanité osoby.“¹⁴ (John Locke, 1984, str. 209) Locke tímto dospívá k názoru, že naši identitu netvoří rozložení hmoty v našem těle, ale neustálý proces skládání částic v našem těle, kupříkladu po useknutí ruky to budeme stále my.

David Hume pokračuje také v empirické tradici a ve studiu mysli. Zabývá se vjemy, ty nazve impresemi, a dále idejemi, ty vznikají v naší mysli znovuvybavením. Ideje se potom z impresí vlastně vůbec neskládají, ale jsou jen kopiemi dojmů (impresí). Imprese je naše původní zkušenost se světem a je tudíž silnější než ideje, které se z těchto impresí skládají. Při vybavování si idejí hraje v našem myšlení velkou roli

¹³ Svět poznávání: K filosofickým základům kognitivní vědy: Karel Pstružina. Olomouc. Nakladatelství Olomouc. 1998. 183 stran. ISBN 80-7182-074-1

¹⁴ Esej o lidském rozumu: John Locke, přeložila Anna Dokulilová. Praha. Nakladatelství Svoboda. 1984. 407 stran.

paměť a imaginace. Naše mysl může pak tyto naše prožitky přemísťovat, zmenšovat či zvětšovat. Dle Huma veškeré obsahy v naší mysli tvoří pouze naše dojmy. Hume tak vlastně úplně vyloučil problém substance, který řešil jeho předchůdce. Na Locka navazuje rozřešením problému ohledně procesů v naší mysli. Předvídání určitých následností přisuzuje zvyku naší mysli z předchozí zkušenosti, že se tak již dříve v minulosti stalo. Axiomatické principy v matematice také popisuje silou zvyku v naší mysli. Po jednom jevu nastává obvykle další – to nazve Hume příčinnou souvislostí, je to však stále jen síla zvyku naší mysli.

Hume se zaměřuje na mysl, ve svém díle *Zkoumání o lidském rozumu* píše: „Rádi přiznáváme, že jiné bytosti mohou mít mnohé smysly, o nichž nemáme ponětí, protože jejich ideje nám nikdy nebyly sděleny tím jediným způsobem, kterým idea může vstoupit do ducha, do inteligence, totiž skutečným cítěním a zážitkem.“¹⁵ (David Hume, 1996, str. 47) Hume se tím snažil vyjádřit, že myšlení je pouze lidská přednost a dochází tak ke stejnému závěru, jaký udělal již Descartes u příkladu hodinového strojku, totiž že zvířata či jiné stroje nebudou myslet, protože nejsou schopny tzv. intencionálních stavů. Intencionální objekty však nejsou předmětem uvažování empiristů, tedy ani Huma. Intencionální stavy pojímá spíše pod dojmy, jelikož ideje jsou o něčem a dojmy jsou příčinami idejí, jsou tedy i příčinami intencionálních objektů. Dojmy znamenají živé vjemy, znamenají kupříkladu to, že slyšíme, vidíme, milujeme či nenávidíme. Pomocí idejí pak na dojmy vzpomínáme. Dojmy a ideje pak chápe jako části lidské mysli.

2. 4. 1. 3 Kantova syntéza empirismu a racionalismu

Immanuel Kant zpochybňuje dosavadní myšlení a snaží se přijít s něčím novým, s kritickou metafyzikou. Racionalismu vytýká, že se zabývá pouze rozumem a nebere v potaz zkušenostní poznání a empirismu vytýká jeho přílišné kladení důrazu pouze na smyslové a zkušenostní jevy. Kant tedy tvrdí, že každé poznání začíná zkušeností (to zřejmě přebírá právě od Locka), avšak musíme brát v potaz také apriorní rozumové poznatky. Dále se vymezuje proti Humovi, jeho koncepci kauzality považuje za nesmyslnou, vždyť každá změna má nějakou příčinu, ne zvykovou podstatu.

¹⁵ *Zkoumání o lidském rozumu*: David Hume, přeložil Josef Moural. Praha. Nakladatelství Svoboda. 1996. 235 stran. ISBN 80-205-0521-0

Velkou změnu v myšlení přinesl tzv. kopernikánský obrat. Tato změna dosavadního paradigmatu v Kantově myšlení je přirovnávána právě ke Koperníkově revoluci, která přinesla nové objevy v astronomii. Tenkrát v 16. století Koperník upozornil na heliocentrismus a nahradil jím dosavadní geocentrismus. Kant učinil podobně důležitý poznatek o subjekt-objektovém chápání světa. Tvrdil totiž, že subjekt určuje objekt naproti dřívějšímu opačnému pojetí. „Až dosud se mělo za to, že veškeré naše poznání se musí řídit předměty; avšak všechny pokusy zjistit o nich a priori pomocí pojmů něco, čím by se naše poznání rozšířilo, nevedly za tohoto předpokladu nikam. Proto se konečně jednou pokusme, zda bychom v úkolech metafyziky neuspěli lépe, kdybychom předpokládali, že se předměty musí řídit naším poznáním, což přece jen lépe souhlasí s požadovanou možností jejich poznání a priori, jež má o předmětech stanovit něco dříve, než jsou nám dány.“¹⁶ (Emerich Coreth, Harald Schöndorf, 2002, str. 188) Předměty tedy neurčují naše poznání, ale my určujeme předměty a náš svět. Člověk zkrátka dle Kanta mění situaci a určuje svůj objekt.

Kant rozlišuje dvojí druh poznání – apriorní a aposteriorní. Každé poznání dle Kanta začíná ve zkušenosti, o tom v zásadě nepochybuje. Toto poznání zkušenostní nazve a posteriori, v zásadě pak ale přijme tezi, že ne všechno poznání pochází jediné ze zkušenosti. „Vzniká tedy otázka, která vyžaduje přinejmenším bližšího zkoumání a kterou nelze jen tak odmítnout: Existuje nějaký takový poznatek nezávislý na zkušenosti, a dokonce na všech smyslových dojmech? Takové poznatky nazýváme poznatky a priori a odlišujeme je od empirických poznatků, které mají své zdroje a posteriori, totiž ve zkušenosti.“¹⁷ (Immanuel Kant, 2001, str. 34) Poznatky a priori jsou tedy poznatky nezávislé na zkušenosti, je to tzv. čisté vrozené poznání. Již v tomto rozdělení můžeme spatřovat Kantovy snahy o sloučení empirismu (aposteriorní zkušenostní poznání) s racionalismem (apriorní čisté vrozené poznání). Za apriorní mechanismy označí prostor a čas, protože jen díky nim si vytváříme názory a jen díky nim je možná věda. Čas a prostor jsou tedy apriorní formy názoru, jelikož oba odmyslet zkrátka nemůžeme, nezbylo by nám v představě naprosto nic.

¹⁶ Filosofie 17. a 18. století: Emerich Coreth, Harald Schöndorf, přeložil David Mik. Olomouc. Nakladatelství Olomouc. 2002. 310 stran. ISBN 80-7182-119-5

¹⁷ Kritika čistého rozumu: Immanuel Kant, přeložil Jaromír Loužil a kolektiv autorů. Praha. Nakladatelství Oikymenh. 2001. 567 stran. ISBN 80-7298-035-1

Můžeme si totiž myslet prázdný prostor, ale ne předměty bez prostoru, stejně tak s časem. Tyto čisté názory a priori, prostor a čas, jsou podmínkami mysli, díky nim můžeme mít představy předmětů vůbec. Formou vnějšího smyslu je prostor a formou vnitřního smyslu čas. Věda je pak založena na soudech. Kant zavede 12 kategorií jako čistých rozvažovacích pojmů, které vytváří soudy.

Kant dále rozlišuje soudy na analytické a syntetické. Přičemž analytické jsou vysvětlující a vždy jen apriorní povahy, př. trojúhelník má tři strany. Syntetické soudy jsou pak rozšiřující a do našeho poznání přibude nová informace, př. všechna tělesa jsou těžká. „Analytické (kladné soudy) jsou tedy ty, v nichž je spojení predikátu se subjektem myšleno prostřednictvím identity, ty pak, v nichž je toto spojení myšleno bez identit, nazývejme soudy syntetickými. První soudy bychom také mohli nazývat soudy vysvětlujícími, druhé rozšiřujícími, neboť vysvětlující soudy pojmu subjektu nic nepřidávají, nýbrž je rozbořem rozčleňují na jeho dílčí pojmy, které v něm již byly (i když konfúzně) myšleny. Naproti tomu rozšiřující soudy přidávají k pojmu subjektu predikát, který v něm vůbec myšlen nebyl a žádným jeho rozbořem by z něj nemohl být vyvozen.“ (Tamtéž, str. 39) Tyto syntetické soudy rozlišujeme a priori a a posteriori. Syntetické věty a priori jsou na zkušenosti jakoby nezávislé, jsou to věty a axiomatická spojení užívaná v matematice, geometrii a přírodních vědách (v čistých vědách). Kant soudí, že pokud bude i metafyzika zahrnovat syntetické soudy a priori, bude konečně tou pravou vědou.

2. 5 Moderní kritiky dosavadního pojetí mysli a těla

Historický exkurz myšlení od prvních filosofů až po empirismus, který dal teorii mysli pevné základy, jsem podala výše. Nyní se zaměřím na přínos moderních myslitelů. Teorie mysli, v nejužším slova smyslu filosofie mysli (jak uvádí Gáliková), je filosofickou disciplínou, která dosáhla největšího rozmachu v anglo-americkém prostředí filosofie 20. století. „K základním problémům k řešení, kterých se filosofie mysli ujala, patří: problém povahy mysli, vědomí, vztahu mysli a těla /mozku/, mysli a jazyka, mentálních reprezentací, jiných myslí, intencionality, vrozenosti, identity osobnosti atd.“¹⁸ (přeloženo ze Silvie Gálikové, 2001, str. 9) Teorie mysli se zaměřuje na problémy vztahu mezi myslí a realitou (vnějším světem) a na problémy subjektivity a objektivity, kterou se zabývá převážně John Searle krom mnoha jiných slavných filosofů. K pohledu na jednotlivá hlediska teorie mysli přispěla také evoluční teorie, která vznik mysli a vědomí nevysvětluje odvoláním se na nadpřirozené síly nebo bytosti, ale právě odvoláním se na zkoumání fosilních nálezů, anatomii, biochemii či fyziologii. Na evoluční teorii se odvolává právě Daniel Dennett. Pojdme si tedy tyto jejich myšlenky přiblížit v následujících odstavcích.

2. 5. 1 Damasiova kritika Descartova dualismu

Myšlenky empirismu vyústily v dnešní moderní myšlení, kdy se opíráme o výsledky jednotlivých věd a z nich vycházíme. Antonio Damasio je profesorem neurologie a zabývá se fungováním lidského mozku. Mysl vysvětluje výhradně z neurologického hlediska jako funkci mozku uspořádáním jednotlivých neuronů. Damasio se pouští do kritiky Descarta jako racionalisty, který vycházel z rozumu. V dnešní době, kdy máme k dispozici všechny poznatky z různých věd, nám již jeho dualismus přijde nesmyslný. Pojdme se ale podívat spolu s Damasiem, kde se tedy vlastně Descartes zmýlil.

Damasio pojmenoval svou knihu *Descartův omyl*, aby vysvětlil, kde racionalistická tradice ztroskotala. Descartův dualismus plně podporoval přístup myšlení odděleného od těla, tzn. mysl jako myslící věc (*res cogitans*) a nemyslící mechanické

¹⁸ Úvod do filozofie mysle: Silvia Gáliková. Bratislava. Nakladatelství Honner. 2001. 140 stran. ISBN 8096839934

tělo (rex extensa). Damasio napadl i jeho slavný výrok „myslím, tedy jsem.“ Vždyť dle Damasia se nejprve jako lidské bytosti narodíme a začínáme tedy vlastním bytím. Až teprve později dospíváme k myšlení. Jak sám ve své knize píše: „Jsme a teprve potom myslíme...“¹⁹ (Antonio R. Damasio, 2000, str. 213)

Descartovým omylem tedy je jeho přísné oddělení těla od mysli. V dnešní době je již prokázáno, že mysl vychází z činnosti mozku. Neurony v mozku se chovají určitým způsobem a tím vytvářejí naše myšlení. Damasio tak tezi oddělené mysli od těla odmítá. Podle něj kdyby byla mysl takto snadno oddělitelná od těla, byla by jistě snáze pochopitelná a pro nás by nepředstavovala stále takový problém a cíl k neustálému výzkumu. Jak sám říká: „Kdyby šlo oddělit mysl od těla, vlastně bychom ji asi porozuměli bez jakéhokoliv odvolávání se na neurobiologii a nepotřebovali bychom znalosti neuroanatomie, neurofyzologie ani neurochemie.“ (Tamtéž, str. 215)

2. 5. 2 Searlova koncepce

John Rogers Searle se narodil roku 1932 a je významným americkým profesorem filosofie na Univerzitě v Kalifornii. Zabývá se filosofií jazyka (formuloval řečové akty), filosofií mysli a dále sociální filosofií. Z filosofie mysli přispěl především svými poznatky o vědomí, intencionalitě a dotkl se také umělé inteligence. V roce 1980 formuloval argument čínského pokoje, který měl existenci umělé inteligence naprosto vyvrátit. Ve své práci se zaměřím na Searlovo významné dílo *Mysl, mozek a věda* a pokusím se zde čtenáři přiblížit, v čem spočívá právě přínos Johna Searla pro filosofii mysli.

2. 5. 2. 1 Vědomí, intencionalita a subjektivita

Co je to lidská mysl? A proč je pro nás stále záhadou? Je pro nás obtížnější vysvětlit, co se děje v lidské mysli, než popsat fyziologické procesy probíhající v těle jako je kupř. trávení, spalování tuků či vylučování. Searle se zaměřuje právě na lidskou mysl a její vlastnosti. V lidské mysli probíhají mentální stavy, tzn. to, že něco cítíme, máme určité přesvědčení, přání či bolesti. Mysl pak Searle charakterizuje čtyřmi vlastnostmi, které nám pomohou určit její pravou podstatu.

¹⁹ Descartesův omyl: Antonio R. Damasio, přeložily Lucie Motlová a Alžběta Hesová. Praha. Nakladatelství Mladá fronta. 2000. 251 stran. ISBN 80-204-0844-4

První vlastností mysli je vědomí. Vědomí je stavem bdělé orientovanosti a Searle ho charakterizuje jako holý fakt, to že jsme při nějaké mentální činnosti při vědomí. Být při vědomí je podmínkou existence mentálních stavů. „Přitom univerzum bez vědomí si představíte celkem snadno, jenže když to uděláte, zjistíte, že jste si představili univerzum, které zcela postrádá význam. Vědomí je totiž ústředním faktem lidské existence, protože bez vědomí by nebyly možné všechny ostatní, typicky lidské aspekty naší existence: jazyk, láska, humor. atd.“²⁰ (John R. Searle, 1994, str. 16) A jak je vůbec vědomí možné? Searle vychází z poznatků neurověd a vysvětluje vědomí jistou elektrochemickou aktivitou nervových buněk v mozku.

Druhou vlastností je intencionalita. Intencionalitou Searle označuje zaměřenost našich mentálních stavů na předměty a stavy věcí ve světě, přičemž intencionalita zahrnuje také naše přání, záměry, cíle, přesvědčení, lásku i nenávist apod.

Třetí vlastnost mysli označí Searle jako subjektivitu mentálních stavů. Naše subjektivita neznamena nic jiného než to, že chápeme svět pouze ze svého hlediska. Každý člověk je subjekt a pociťuje své stavy ve světě, svou bolest či lásku. Zároveň si však uvědomuje subjektivitu druhých. Vnímání a své psychické stavy má každý člověk jiné, ať už si představíme různý práh bolesti u různých lidí či odlišné prožívání reality. Subjektivitu mentálních stavů také popisuje u Searla Gáliková. Vysvětluje ji jako způsob, kterým každý vnímá okolní svět ze svého zorného pole. „Také J. Searle zařazuje subjektivitu vědomých stavů do ontologické kategorie – existence bolesti je daná například tím, že ji její nositel jako bolest prožívá. Na to, aby bolest byla bolestí, musí být bolestí kohosi. Ontologie mentálního je proto podle Searla neredukovatelnou ontologií ze stanoviska první osoby.“²¹ (přeloženo ze Silvie Gálikové, 2001, str. 31) Pokud tedy pozorujeme mentální stavy druhých, nepozorujeme jejich subjektivitu, ale pouze vědomé struktury kauzálních stavů. Searle zde poukazuje na to, že objektivita vnějšího světa neexistuje ve smyslu pochopení subjektivity druhých. My však z vědeckého hlediska objektivitu reality

²⁰ Mysl, mozek a věda: John R. Searle, přeložil Marek Nekula. Praha. Nakladatelství Mladá fronta. 1994. 129 stran. ISBN 80-204-0509-7

²¹ Úvod do filozofie mysle: Silvia Gáliková. Bratislava. Nakladatelství Honner. 2001. 140 stran. ISBN 8096839934

předpokládáme, což je rozpor. Dle Searla zkrátka nelze spojit subjektivní vnímání a mentální stavy každého z nás s objektivní realitou. Každý vědec musí zákonitě dle subjektivity mentálních stavů vnímat skutečnost ze svého úhlu pohledu. Searle tedy formuluje svůj požadavek pro zrušení onoho objektivistického hlediska ve vědách, pokud odporuje definici subjektivity.

Čtvrtou vlastností mysli je pak mentální kauzace. Tato kauzace pak předpokládá, že naše mentální stavy (myšlenky a city) ovlivní naše chování v realitě. Mentální stavy tedy ovlivňují náš fyzický svět. Searle zkrátka neodlišuje mentální od fyzikálního, chce poukázat na to, že zde existuje možnost jejich vzájemné spolupráce a koexistence jako vlastnosti jednoho organismu. Pro příklad uvedeme mentální stav chtění kopnout do míče. Naše mentální stavy v mozku nějakým způsobem reagují, dají příkaz tělu a fyzicky se nám noha opravdu zvedne a provede kop do míče. Mentální procesy takto vyvolávají fyzické změny. Vše pak ovlivňuje hlavně mozek a centrální nervový systém, pomocí kterého se vzruchy a požadavky šíří. Jak Searle sám říká: „Mentální fenomény...jsou výsledkem procesů, jež se odehrávají v mozku... Zhruba řečeno: všechno, co v našem psychickém světě hraje nějakou roli, všechny naše myšlenky a city jsou způsobovány procesy v mozku, přičemž mozkem tu rozumím celý centrální nervový systém.“²² (John R. Searle, 1994, str. 16) Myšlenku pak dále rozvede tím způsobem, že přisoudí mozku a nervové soustavě mentální stavy za jejich vlastnosti. Dále docházíme k závěru, že mozek způsobuje mysl a naopak, že mysl je vlastností mozku. Searle zde jasně formuluje provázanost jak mentální tak fyzikální složky v našem těle, jak jsem již popsala výše.

Vraťme se ale nyní zpět k intencionalitě, které jsme výše nevěnovali příliš pozornosti. Searle popisuje intencionalitu jako vlastnost živého organismu s vědomím. Každý vědomý stav, který je na něco zaměřený je intencionálním stavem. K intencionalitě se dají zaujmout dva postoje, jak k ní přistupovat. Prvním postojem je přístup první osoby, který zastává právě Searle a druhým postojem je přístup třetí osoby (tento přístup rozebereme později právě u D. Dennetta).

²² Mysl, mozek a věda: John R. Searle, přeložil Marek Nekula. Praha. Nakladatelství Mladá fronta. 1994. 129 stran. ISBN 80-204-0509-7

Searle nejprve rozliší intencionalitu na vlastní a metaforickou. Searlův přístup první osoby k intencionalitě se vztahuje právě k intencionalitě vlastní, kdy si organismus sám rozhoduje, jak a kdy bude disponovat intencionálními stavy. Tyto stavy tedy připisujeme první osobě, jako příklad můžeme uvést tuto větu: „*Mám žízeň, protože jsem nepil*“. „Avšak ve výroku „*Můj trávník má žízeň, protože ho už týden nikdo nezalil*“ nejde o vlastní, ale pouze o metaforickou intencionalitu, protože trávník ani termostat či počítač nejsou zaměřené na nic, nemají mysl ani vědomí.“²³ (přeloženo ze Silvie Gálikové, 2001, str. 33) Z toho Searle dle Gálikové vyvozuje následující: metaforická intencionalita nenesení vůbec status intencionality, protože intencionalitu připisujeme organismům s vědomím. Tato determinace vědomím nám zabránila připsat intencionalitu jiným systémům (přičemž zde Searle naráží na dennetovskou metodu intencionálního postoje třetí osoby, kterou se budu zabývat později).

Dále také rozebírá problém mentálního a fyzikálního, kdy oba pojmy ztotožní v jedno. „Descartovské „*Myslím, tedy jsem*“ a „*Já jsem bytost myslící*“ navrhuje přeformulovat na „*Já jsem myslící bytost, jsem tedy bytost fyzikální*.“ Takto se podle Searla ukáže, že vědomí, mysl nejsou mentální ve smyslu protikladu k fyzikálnímu. Vědomí jako vědomí, mysl jako mysl, jako mentální, jako subjektivní, jako kvalitativní, je fyzikální a fyzikální je mentální.“ (Tamtéž, přeloženo ze str. 40)

Všechny vlastnosti mysli jsou tak naprosto provázané a vzájemně spolu souvisí. Navíc jsou vlastnosti mysli odvozeny od kauzálního působení mezi neurony v mozku. Searle dále svým odmítnutím objektivní reality zastává subjektivismus a mentální stavy pokládá za subjektivní a zároveň fyzikální.

²³ Úvod do filozofie mysle: Silvia Gáliková. Bratislava. Nakladatelství Honner. 2001. 140 stran. ISBN 8096839934

2. 5. 2. 2 Umělá inteligence a argument čínského pokoje

V minulé kapitole jsme dospěli k závěru, že Searle ztotožňuje procesy neurofyzilogické probíhající v mozku s těmi mentálními. I přes to, že nemáme záhady mozku do detailu probádané, o tomto pochybovat dle Searla nemůžeme. Chápání vztahu mysli a těla nejen u člověka rozebírají směry v umělé inteligenci. Searle směry, které připisují inteligenci i strojům a počítačům, označí za silnou umělou inteligenci.

Silná umělá inteligence připodobňuje lidský mozek k počítači či počítačovému programu. „...mysl je vůči mozku ve stejném vztahu jako program k hardwaru počítače.“²⁴ (John R. Searle, 1994, str. 29) Silná umělá inteligence zkrátka hlásá, že mít mysl znamená realizovat správný program, a že při správném programu musí mít mysl cokoli – i kdyby to měla být struktura plechovek poháněná větrníkem. Naše tělo je pak jakýsi hardware a náš mozek software celého systému. Dle představitelů silné umělé inteligence je jen otázkou času, kdy se vědcům podaří zkonstruovat natolik rovnocenné programy, které se vyrovnají mozku a lidské mysli. Umělé mozky se zkrátka v budoucnosti vyrovnají těm lidským. Searle se proti této silné umělé inteligenci ostře vymezuje. Kritizuje již Herberta Simona a jeho tezi o objevení strojů, které mohou myslet. Inteligence je dle Simona ve stroji či počítači jen fyzikální operací se symboly.

Zastánců umělé inteligence je však nespočet, uveďme jen několik málo příkladů. Nejen Herbert Simon ale i Alan Newell jsou přesvědčeni, že systém, který je správně naprogramovaný k manipulaci se symboly je nadaný inteligencí stejně jako lidé. Freeman Dyson zase vyzdvihuje evoluční výhodu počítačů oproti lidem. Počítače jsou tvořeny z odolného materiálu a dokáží tudíž lépe zachovat vědomí než živí tvorové, kteří jsou stvořeni z neodolného biologického materiálu. Dalším představitel silné umělé inteligence je Marvin Minsky, který se domnívá, že příští generace počítačů bude inteligentnější než lidstvo, a že ještě budeme rádi, pokud si nás budou udržovat jako domácí zvířata. John McCarthy dokonce přichází s tezí, že i o jednoduchých strojích (jako např. termostaty) můžeme tvrdit, že mají přesvědčení

²⁴ Mysl, mozek a věda: John R. Searle, přeložil Marek Nekula. Praha. Nakladatelství Mladá fronta. 1994. 129 stran. ISBN 80-204-0509-7

– hovoří o třech přesvědčeních termostatu, že je zde uvnitř příliš horko, příliš zima či že je zde uvnitř akorát. Jedním ze zastánců funkcionalismu, kterého také řadím do silné umělé inteligence, je právě Daniel Dennett, který tvrdí, že mysl je realizovatelná různými způsoby a my jsme jen stroje utvořené z biologického materiálu. Searle nesouhlasí ani s jedním z těchto zastánců silné umělé inteligence a vyvrátí jejich myšlenky užitím argumentu čínského pokoje.

Myšlenkový experiment čínského pokoje spočívá v tom, že si představíme pokoj a v něm počítač. Tento počítač má v sobě zabudovaný program, díky němuž by měl porozumět čínštině. Pokud mu tedy položíme čínskou otázku, srovná ji se svou pamětí a databází v programu nahranou a vytvoří tedy určitou čínskou odpověď. Tyto odpovědi počítače mohou být stejně dobré jako odpovědi rodilého mluvčího čínštiny. Otázkou však je, zda počítač čínsky skutečně rozumí? Rozumí čínsky stejně jako rodilý Číňan? Jistě ne, jistě pouze manipuluje se znaky a s programem, který do něj vložil programátor.

Nyní si představme, že by do pokoje byl zavřený člověk. Tento člověk by měl k dispozici návod v jeho jazyce, jak manipulovat s čínskými znaky. Jiní lidé budou znaky do místnosti podávat formou otázek a tento člověk musí vytvořit odpovědi a podat je opět ven. V místnosti tedy skládáme znaky a jiné podáváme jako odpovědi ven na znaky zvenčí. Opět jako v případě počítače nebudeme v žádném případě čínsky rozumět, bude se jednat pouze o formální manipulaci se znaky. Pokud tedy nebudeme schopni porozumět čínsky ani my, nebude tedy prakticky možné, aby mu rozuměl počítač. Jak my tak počítač totiž k provedení úkolu máme stejný návod či program. Searle tedy dodává: „Porozumět nějakému jazyku nebo se nalézat v jistém mentálním stavu, na to nestačí několik formálních symbolů. Zde je třeba, aby znaky měly jistou interpretaci nebo význam.“ (Tamtéž, str. 34) Počítač tedy má jen syntax, jen určitá pravidla pro to, jak symboly zkombinovat. Počítač pracuje pouze se symboly, kupříkladu jeho činnost můžeme sledovat na pásce pomocí nul a jedniček. Tyto symboly však nemají žádný význam, tzn. sémantiku, nejsou na nic a k ničemu vztažené. Pokud tedy počítačům přisoudíme syntax, není možné ztotožňovat mentální a programové procesy. Jelikož mít mysl znamená mít i sémantické procesy, jak jsme si již vysvětlili. Vzpomeňme na intencionalitu, na zaměřenost lidského myšlení na něco, k něčemu. Mysl má tedy své obsahy, mentální stavy a tím pádem i

sémantiku. Lidská mysl je více než operace se symboly, lidská mysl je nejen syntaxí, ale i sémantikou. Lidská mysl je tedy schopná se jazyku naučit, spojovat si určitá slova a spojení s obsahy, je schopná si vybavovat a nepracovat jen dle návodu. Počítač žádnou mysl nemá, jen plní příkazy, které mu do programu nastavili programátoři, nepřemýšlí o jednotlivých znacích, nevnímá jejich obsah.

Toto zásadní Searlovo rozlišení mezi syntaxí a sémantikou má zpochybnit skutečnost, že by mohla kdy existovat nějaká mentálnost programu počítače. Velmi tvrdě řečeno, že počítače mají pocity, myšlenky a přesvědčení. Počítač totiž významu znaků se kterými pracuje nikdy neporozumí, kdežto člověk ano, a tak jedině člověk se může naučit plnohodnotně jazyku. „Digitální počítače mysl nemají, protože pracují s formálními programy, které na konstituci mysli (mozku) nestačí. Simulaci nemůžeme zaměnit s duplikací.“²⁵ (přeloženo ze Silvie Gálikové, 2001, str. 90) V počítači je zahrnuta právě simulace, pouhé napodobení procesů, které vytváří náš mozek, kupříkladu matematické operace. Duplikace neboli zdvojení lidského mozku s počítačem však není myslitelná z důvodu syntaktického fungování počítače. Jsme schopni do počítače naprogramovat návody, jak postupovat, ale aby u toho tento či jakýkoli jiný stroj zvládal přemýšlet o obsazích znaků, to je nemožné.

Searle se tak snaží objasnit nesmyslnost tezí představitelů silné umělé inteligence či Turingova testu. Turingův test bychom mohli také zařadit do funkcionalismu. Alan Turing se snažil vytvořit stroj, který by simuloval lidskou mysl. Tuto simulaci se snažil předložit ve známém Turingově testu, kdy sedí člověk v místnosti a komunikuje přes zeď s počítačem a neví o tom, že tam počítač je. Pokud člověk nepozná, že se jedná o počítač, bude mysl těmto strojům přiznána. Doposud se tak zatím nestalo. Zastánci funkcionalismu tvrdí, že: „Významná byla schopnost počítače řešit jisté problémy pomocí řídicí jednotky a pravidel. Tento fakt se stal základem tvrzení, podle kterého pro připsání mysli není rozhodující látka, z které se systém skládá.“ (přeloženo tamtéž, str. 86) Funkcionalisté jsou přesvědčeni, že mít určité myšlenky a pocity znamená realizovat správný Turingův stroj. Náš mozek je tedy myslí proto, že je to počítač, a ne proto, že má určitou biologickou strukturu.

²⁵ Úvod do filozofie mysle: Silvia Gáliková. Bratislava. Nakladatelství Honner. 2001. 140 stran. ISBN 8096839934

S tímto tvrzením Searle také nesouhlasí, podle něj je mysl podmíněna biologicky a považuje ji právě za čistě biologickou entitu. Mozek způsobuje mysl, má mentální stavy, a jelikož je mozek biologický stroj, jsou mentální stavy také biologické fenomény. Searle pak označí stroj, který by mohl myslet, za stroj z masa. V jistém smyslu jsme dle Searla všichni stroje z masa jako fyzikální systémy, co zvládnou určité operace. Zavrhuje však možnost, že by byly schopné myšlení stroje vytvořené lidskou rukou, pokud by to ovšem nebyly duplikáty člověka!

Searle nezaujímá vůči počítačům však jen negativní tvrzení, poukazuje také na jejich výhody. To, že počítač neví vůbec nic a nemá mentální stavy, je pro nás vlastně výhodou, pro tyto vlastnosti ho vlastně využíváme. „To je právě důvod, proč počítače máme. Dovedou počítat rychleji a spolehlivěji než my, aniž by přitom byly vystaveny psychické námaze. Nezpracovávají totiž informace v tom smyslu, jako to děláme my.“²⁶ (John R. Searle, 1994, str. 52) Počítače nemají psychickou složku, zpracovávají informace přesně a urychlují naši práci, nejsou ovlivňovány psychickými procesy a mentálními stavy, ve kterých se nacházíme my lidé. Neprožívají pocity, které nás v životě třeba trápí a tím samozřejmě ovlivňují rychlost a kvalitu naší odvedené práce.

2. 5. 2. 3 Vztah jazyka a mysli

Ke vztahu jazyka a mysli můžeme zaujmout dva základní přístupy. První přístup považuje jazyk za prostředek k odhalení mysli. Tento přístup zastává i John Searle. Jedná se o zkoumání pojmů pomocí analýzy slov, která nás má přivést k fenoménu mysli. Jazyk se stane prostředkem ke zkoumání mysli a myšlení. Myšlení tedy jazyk přímo vyžaduje. Zastánci tohoto přístupu řeší složitý problém, zda připsat vědomí a mysl živočichům či ne, když nemají svůj jazyk a nedokážou s námi hovořit. Pokud však připišeme vědomí jenom druhu Homo sapiens, jak vysvětlíme, že vědomí a mysl mají i děti, které se ještě nenaučily mluvit či osoby stížené poruchami řeči? Tyto otázky překlene lépe druhý směr řešící vztah mezi jazykem a myslí.

²⁶ Mysl, mozek a věda: John R. Searle, přeložil Marek Nekula. Praha. Nakladatelství Mladá fronta. 1994. 129 stran. ISBN 80-204-0509-7

Druhým přístupem je evoluční výklad. Vznik a fungování mysli vysvětluje rozdílem mezi nižším a vyšším stavem vědomí. Jazyk nepovažuje za nástroj k odhalení mysli. Zvířata tedy považují za nižší vývojový stupeň, který byl nutný pro vyvinutí vyššího stupně - člověka, u něhož je již myšlení na nejvyšším stupni rozvinuto. Myšlení dle těchto zastánců není lingvistické, ale primární je zde mysl, teprve z ní se dále vyvinul jazyk. Tento přístup zastává naopak Daniel Dennett.

Searle tvrdí, že filosofie jazyka tvoří část filosofie mysli. Jako zastánce analytické filosofie se zaměřuje především na praktický jazyk. Žádná teorie jazyka nám však neobjasní plně vztah mezi myslí a jazykem, pokud nevyjdeme z prvotní biologické zakotvenosti vlastní intencionality mysli a mozku. Ve filosofii mysli řeší vztah mezi intencionalitou a kauzalitou. Naše intence s kauzalitou úzce souvisí. „... intence v akci způsobí fyziologické změny a neurony zapříčiní pohyby těla. Všimněme si, že na tomto modelu nejsou mentální fenomény epifenomenální...“²⁷ (přeloženo z Johna Searla, 1983, str. 270) To, že naše intence (záměry) způsobí reakce (pohneme kupř. nohou) je kauzálním procesem. Searle zde nezapomene zdůraznit, že tyto fyziologické změny jsou kauzálně nutné, nejsou však jen epifenomény, doprovodné jevy. Vymezuje se tedy i proti směru epifenomenalismu.

Ve vztahu jazyka a mysli Searle opět zdůrazňuje sémantický obsah slov. Díky intencionalitě a sémantickému obsahu můžeme rozumět jazyku. Pouze myslící bytost může jazyku porozumět, protože má intencionální stavy a zná sémantické významy slov. Jazyk, jako důkaz toho, že myslící bytost má intence a sémantiku, tak považuje za nástroj k odhalení mysli.

2. 5. 2. 4 Shrnutí

John Searle přinesl do teorie mysli nové podněty a svým myšlením se zařazuje do směru materialismu. Obrací se proti funkcionalismu, proti směrům silné umělé inteligence i proti epifenomenalismu. Upozorňuje na dichotomii syntaxu a sémantiky. Vyvrací teze, že by kdy stroje měli mysl, protože nemají intencionalitu ani sémantické obsahy. Umělá inteligence dle Searla není možná u strojů, pouze tehdy kdybychom takový stroj postavili biologicky. Díky jazyku jsme schopni

²⁷ Intencionality, an essay in the philosophy of mind: John Rogers Searle. UK. Nakladatelství Cambridge University Press. 1983. 278 stran. ISBN 0-521-27302-1

odhalit u určitých entit mysl. V těle pak mysl způsobuje mozek. Searlovo učení je však velmi omezené, vždy ve svých úvahách dospěje k tomu, že syntax na sémantiku nestačí, což označí za logickou pravdu. To však logická pravda není, jen si ji Searle takto definoval. Pojďme se nyní podívat na dalšího autora, který Searlovu dichotomii syntaxu a sémantiky určitým způsobem překoná.

2. 5. 3 Dennettova východiska

Daniel Clement Dennett se narodil roku 1942, je to významný americký profesor a vědec. Zaměřuje se na filosofii mysli, filosofii vědy, filosofii biologie a evoluční biologii. Jako ateista, sekularista a zastánce evoluční teorie přináší odlišný pohled na lidskou mysl než John Searle, svým způsobem překonal searlovský dualismus mezi syntaxí a sémantikou. Oproti Searlovi zaujímá stanovisko funkcionalistické, které se nezdráhá přiznat mysl či intencionalitu i jiným systémům než jen lidským bytostem. Ve své práci se zaměřím na jednu z jeho klíčových knih, a to *Druhy myslí*.

2. 5. 3. 1 Odlišný přístup k vědomí a intencionalitě

Searle chápal vědomí jako východisko k objasnění intencionality a mysli vůbec. Směřování Searla bylo patrné od první ke třetí osobě, od vědomí k intencionalitě. Dennett postupuje opačně, a to přístupem třetí osoby, tj. od intencionality neboli obsahu k vědomí. Také nerozlišuje intencionalitu na vlastní a metaforickou, zaujímá spíše funkcionalistický postoj. Obsah či intenci přisoudí systému na podkladě jeho funkcionálních rolí, které systém vykonává. U Dennetta tedy hovoříme o přístupu vědeckého připsání intencionality, o přístupu 3. osoby, která připisuje intencionalní stavy subjektu zvnějšku. Searle na tento přístup reagoval kritikou, jak jsme uvedli již výše. V přístupu třetí osoby nemůžeme prakticky rozlišit intencionalní stavy živých organismů od neživých systémů (viz příklad s žíznivým trávíčkem).

„Dennett navrhuje zahrnout do stavu *být si vědomý* neintencionalní stavy a do stavu *uvědomit si* intencionalní stavy. Koncepce zaujetí intencionalního postoje podle Dennetta umožňuje překlenout propast mezi personální a subpersonální rovinou vysvětlení. Pojem uvědomění si, známý z běžné personální roviny, se nahradí dvěma pojmy, ve kterých se sice lidé (anebo jiné systémy) chápou jako subjekty, ale

objasňují se kritérii subpersonální roviny.“²⁸ (přeloženo ze Silvie Gálikové, 2001, str. 100-101) Dva pojmy uvědomění si chápe Dennet jako a) schopnost odlišit uvědomění si lidí od uvědomění si zvířat a b) schopnost začlenit také systémy, např. počítače pod pojem uvědomění si. Pojem uvědomění si pak zahrnuje lidi i jiné systémy jako subjekty a připíše tak vědomí a intencionalitu i strojům. Tímto svým postojem se Dennet zařadil mezi funkcionalisty.

Ve svém díle Druhy myslí pak připíše mysl nejen člověku. To, že mysl má jen člověk a ostatní živočichové jsou jen nemyslicí roboti tvrdil již René Descartes, dle Dennetta je toto tvrzení však nesmyslné a existují i jiné mysli. To, že mysl vlastníme víme, protože jsme svou myslí. Opět jak by tvrdil Descartes, jsme věcí myslících, *res cogitans*. I naše pochybnosti nám jen potvrzují, že mysl skutečně máme. Dennet dokonce přisoudí mysl i jiným živočichům a bude tvrdit, že jejich mysl bude podobná té naší. Pokud tedy tyto živočichové mají mysl, budeme muset vycházet z mysli naší, protože je jediná, o které něco víme a můžeme ji zkoumat. Že člověk má mysl je nezpochybnitelné, rozumíme věcem kolem nás díky mysli a máme schopnost komunikovat. Zvířata sice komunikace (té slovní) nejsou schopna, avšak předpokládáme, že tyto nekomunikativní lidé také myslí. Oproti Searlovi se Dennett také domnívá, že k objasnění mysli není mluvení či jazyk nutný. „Mysl bez jazyka, prohlašuje tradice a zdravý rozum, nepochybně existuje. Živočichové jiní než lidé – či alespoň někteří z nich – jistě mají mentální životy. Lidské děti, než si osvojí jazyk, i hluchoněmí lidé jistě myslí mají. Jistě. Tato mysl se může bezpochyby mnoha těžko prozkoumatelnými způsoby lišit od naší mysli – od mysli těch, kdo mohou rozumět konverzaci, jako je tato - ale jistě to je mysl.“²⁹ (Daniel C. Dennett, 1996, str. 20 – 21) Dennett tedy předpokládá existenci mysli, které jsou nám nepřístupné či těžko odhalitelné, kupř. mysli zvířat. Musíme však předpokládat, že to jsou mysli odlišné od těch našich, že mají zkrátka jinou povahu a strukturu. Jejich existenci je si však naprosto jist, a to z důvodu evolučně historické teorie. Mysli zde neexistovaly vždy, jako my lidé jsme zde na planetě neexistovali vždy. Vyvinuli jsme se z jednodušších

²⁸ Úvod do filozofie mysle: Silvia Gáliková. Bratislava. Nakladatelství Honner. 2001. 140 stran. ISBN 8096839934

²⁹ Druhy myslí: Daniel Clement Dennett., překlad Jaroslav Peregrin. Praha. Nakladatelství Academia. 1996. 174 stran. ISBN 80-200-1177-3

entit, které mysl vytvářely a postupně zdokonalovaly, až po tu naši lidskou mysl. Pojďme se nyní podívat jak Dennett vysvětluje mysl a vědomí z hlediska evoluce.

2. 5. 3. 2 Evoluční výklad

Vyvinuli jsme se z těch nejjednodušších organismů. Je jisté, že jednotlivé atomy mysl nemají, ale co větší molekuly a makromolekuly? Také mysl nemají, jsou jen malinkatými strojkami, roboty, kteří na sebe vzájemně působí. Mysl ani ke svému životu nepotřebují. Tyto molekuly ve vhodném prostředí vytváří své kopie, těmi nejzákladnějšími na planetě jsou molekuly DNA a RNA. Ty jsou vlastně zdrojem života na naší planetě a tudíž i všech myslí.

„Už nelze rozumně pochybovat o tom, že *přímými potomky těchto sebe-replikujících robotů jsme my*. Jsme savci a všichni savci se vyvinuli z plazích předků, jejichž předky byly ryby, jejichž předky byly mořští tvorové podobní červům, kteří se zase před několika sty miliony let vyvinuli z jednobuněčných tvorů, kteří se vyvinuli ze sebe-replikujících makromolekul, a to asi před třemi miliardami let. Máme společného předka s každým šimpanzem, s každým červem, s každým stéblem trávy, s každou sekvojí. Takže mezi našimi prapředky byly i makromolekuly.“ (Tamtéž, str. 30) Dennett také předpokládá, že makromolekuly nejsou pouze našimi předky, ale že jsme z nich složeni, tvoří kupř. v našem těle neurony či protilátky. Dennettův evoluční výklad by se dal označit za homunkulární funkcionalismus. Evoluce v průběhu miliard let vytvořila malé konatele (Dennett je nazve také roboty, či maličkými pracujícími homunkuly) a mysl je založená právě na těchto konatelích.

Díky evoluci dochází k rozvoji intencionality a mysli, v průběhu evoluce pak každý živočich je schopný vykázat čím dál tím dokonalejší druh intencionality než ten vývojově před ním. Dennett popisuje své schéma Věže tvoř-a-zkoušej, které je postaveno na analogii věže. Každé patro věže dává organismu schopnost nalézat lepší řešení situací a znamená pokrok ve schopnostech vědomí, intencionality a mysli. První patro tvoří darwinovští tvorové, což jsou nejjednodušší organismy, z nichž většina z nich zahyne. „Tyto organismy byly prověřovány v terénu – a přežily jen ty nejlepší projekty.“ (Tamtéž, str. 82) Ve druhém patře věže bychom našli již vyvinutější tvory, a to skinnerovské tvory. Ti dokázali testovat na svém těle a měnit se, řadíme sem např. jednoduché bezobratlé. Tito tvorové dokázali tvarovat

své chování a vybírali vždy jeden upřednostňovaný gen, který pak začínali zmnožovat. Bohužel záleželo dost na tom, jakou změnu genu provedli, protože pokud udělali špatný krok výběru genu, vyhynuli. Používali metodu pokusu a omylu a přežili jen ti se šťastnou změnou upřednostňovaného genu. Třetí patro věže tvoří dle Dennetta popperovští tvorové, mezi něž řadí člověka ale i jiné druhy živočichů, kupř. savce. Jsou to již tvorové se složitou mentalitou, kteří dokáží využít naučené či geneticky zděděné informace o světě. Své možnosti zvažují a dělají správné kroky, také upouští od metody pokusu a omylu. Posledním patrem jsou gregoryovští tvorové, kam řadíme pouze lidské tvory. Jejich hlavním znakem je schopnost využívání nástrojů mysli, jazyka a slov. A nejen to. „Tato schopnost, kterou my máme, schopnost tvořit a za většiny okolností dokonce testovat hypotézy o totožnosti, je všem jiným tvorům zcela cizí.“ (Tamtéž, str. 111) Intencionalita živočichů nikdy nedosahuje té naší, lidské úrovně.

Jak je patrné Dennett při svém výkladu myslí vychází z evoluční teorie a předpokládá, že první atomy, molekuly a makromolekuly mysl nevlastnily, ani to nepotřebovaly. Tito první pracující roboti jen konali činy, ale nevěděli, co dělají a proč to dělají. Na rozdíl od nás lidí, kteří již víme naprosto přesně, co děláme. Lidé oproti těmto prvním konatelům provádí intencionální činy. „Intencionálními systémy jsou podle definice všechny a pouze ty entity, jejichž chování je předpovědatelné z intencionálního postoje.“ (Tamtéž, str. 40) Za intencionální systémy pak považuje Dennett ty, které jednájí za nějakým účelem, př. termostaty, rostliny, měňavky počítače – všichni jednájí za účelem a po analýze dobrého či špatného prostředí se vždy nějak zachovají. „Živočichové sledují a opakovaně identifikují jiné věci (své druhy, své úlovky, potomky, naleziště oblíbené potraviny) a podobně mohou sledovat i slunce. Avšak my lidské bytosti slunce nejenom sledujeme, my o slunci činíme ontologický objev: je to slunce!“ (Tamtéž, str. 48) Zvířata se přeci nebudou jen tak udivovat nad tím, co je to slunce, oni ho budou sledovat ke svému užitku, nebudou k němu vzhlížet a přemýšlet o vyšších hodnotách, protože to pro své přežití ani nepotřebují. Dle Dennetta by však byla chyba považovat zvířata za nemyslicí, oni mysl mají, ale tu svou kupř. pes má psí mysl. Pokud budeme schopni popsat tuto psí mysl a zjistit jak funguje, jistě jí porozumíme. Přitom je zde ale velké riziko, že do ostatních, nám cizích myslí, při snaze porozumět jim, vneseme do nich velkou část

z naší vlastní mysli. Živočichové jsou zkrátka jinak evolučně naprogramováni a sledují své cíle účelově, př. běh za potravou, ne však bez mysli.

Intencionalitu pak Dennett rozliší na původní a odvozenou, přičemž intencionalita odvozená pochází z té původní, z evolučního procesu. Původní intencionalita je vytvořena z mentálních stavů, jsou to naše přesvědčení, myšlenky a přání. Odvozená intencionalita se pak přiživuje na té původní. Původní intencionalita získá intencionalitu odvozenou ze záměru svého konatele, př. výčet potravin na nákupním seznamu dává smysl tomu, kdo jej psal, abychom tento význam odhalili, musíme se zeptat autora. Z odvozené intencionality může vzniknout opět jen odvozená intencionalita. Např. robot má intencionalitu odvozenou. „Pohybuje se po světě, uskutečňuje své plány a vyhýbá se újmě, a to na základě své pouze odvozené intencionality, té intencionality, která do něj byla vprojektována – nejprve jeho projektanty a potom, když získal více informací o svém světě, jeho vlastními procesy sebe-projektování.“ (Tamtéž, str. 58) Dennett se zde zamýšlí nad tím, zda vůbec žijeme ve světě původní intencionality, zda i ta naše intencionalita není jen odvozená. Žijeme ve světě pouze odvozené intencionality? Dennett tvrdí, že se možná honíme za fatou morganou, a že je dosti možné, že své životy žijeme v odvozené intencionalitě, původní intencionalitu zkrátka nenajdeme, uvidíme vždy jen tu odvozenou. Pouští se zde také do kritiky Searla, který neuznal odvozenou intencionalitu robotů. Dennettova teze však předpokládá náš vývoj z robotů a všechna intencionalita je pak odvozená z té nejzákladnější. V tomto smyslu dávno překonává Searla tím, že ruší jeho dualismus mezi syntaxí a sémantikou. Dennett zkrátka tvrdí, že v důsledku evoluce jednoduše syntax v sémantiku přerostl. Z jednodušších tvorů, kteří měli jen syntax, vzešel člověk schopný myslet a užívat sémantické obsahy.

Dennett zastává jeden z proudů moderní teorie mysli, a to funkcionalismus. „Tím, co z něčeho dělá mysl (či přesvědčení, nebo bolest, nebo strach) není to, z čeho je ta věc udělána, ale to, co může činit.“ (Tamtéž, str. 68) Přičemž tvar i barva mohou být různé, pokud se zachová funkčnost předmětu. Zkrátka systém, který bude funkční, bude zároveň myslící. Za hlavní rys mysli pak považuje zpracování informací. Počítač pak stejně jako mozek v těle převádí informace do společného média. „Vykonavatel je jakékoli zařízení, které může být nějakým signálem v nějakém

médiu nasměrováno tak, že způsobí, aby se něco odehrálo v nějakém jiném médiu (aby se ohnula ruka, uzavřel pór, vyloučila tekutina, vydal zvuk).“ (Tamtéž, str. 69) Přitom jak počítač, termostat, dálkové ovládání, mikrofon či nervové soustavy živočichů – ty všechny přeci zpracovávají informace, jsou tedy myslícími entitami. S tímto nesouhlasí odpůrci funkcionalismu jako př. Searle, ti tvrdí, že přeci na materiálu, z kterého je mysl stvořena, velmi záleží. Dennett toto stanovisko kritizuje, podle něj je již od dob Descarta patrná tendence brát mozek jako šéfa těla, ale my musíme opustit ztotožňování mysli s mozkem, brání mozku jako orgánu. „Evoluce vtěluje informace do každé části každého organismu.“ (Tamtéž, str. 77) Nejen tedy do mozku.

Ostatní mysli jsou tedy jistě velmi odlišné od mysli lidské, kupříkladu ani nám nejvíce podobní živočichové, šimpanzi, nejsou schopni si určité věci vybavit či vytvořit si mentální představu čehosi. „V našem druhu přehledů druhů myslí (a protomyslí) se nezdá existovat žádný jasný práh nebo kritická hmotnost – dokud nedojdeme k tomu druhu vědomí, kterým vládneme my, lidské bytosti používající jazyk. Tato rovina mysli je jedinečná a je o řády mocnější než kterákoli jiná rovina.“ (Tamtéž, str. 149) Stanuli jsme zkrátka na vrcholu evoluční pyramidy, nebo se to alespoň tak prozatím zdá, evoluce přeci stále probíhá.

2. 5. 3. 3 Shrnutí

Daniel Dennett obohatil teorii mysli také velmi přínosnými podněty, svým myšlením se zařazuje do směru funkcionalismu. Obrací se proti Searlovu učení, že mysl mají pouze entity, které jsou schopny využívat jazyk a proti nemožnosti myšlení počítačů a jiných strojů. Díky své evoluční teorii přiznává mysl i jiným entitám než jen člověku, přičemž každý stupeň organismu v sobě nese dle vývojové linie propracovanější systém intencionality a mysli. S tím souvisí jeho kritika Searlova dualismu mezi syntaxí a sémantikou, dle Dennetta syntax zkrátka v sémantiku díky evoluci přerůstá.

2. 5. 4 Závěrečné zhodnocení

V této větší kapitole jsem se věnovala kritice historického pojetí těla a mysli od antiky po novověk. Nyní se pokusím zhodnotit dřívější myšlení s tím dnešním a poukázat na to, k jakým poznatkům jsme vlastně dospěli. Dříve si lidé mysl vysvětlovali převážně z dualistického hlediska, ať již vzpomenu Platona, či v novověku Descarta. Věřili, že duše je oddělená od těla a mysl je pouze lidskou doménou. Prvním, kdo si již v antice uvědomoval neoddělitelnost duše od lidského těla, byl Aristoteles. Na jeho učení navázali novověcí empiristé, kteří se dále zabývali myslí. Lockova mysl je již schopna skládat a rozkládat ideje, v dnešním moderním žargonu bychom ideje mohly nazvat mentálními stavy. Locke se také zabývá procesy v naší mysli – spojováním, vylučováním či srovnáváním. Hume pak dále rozvine myšlení svými teoriemi o vjemech a o ideách, které vznikají znovuvybavením. Oba autoři již upouští od dualistického pojetí mysli a těla.

Naproti tomu představitelé, kterými jsem se zabývala v této kapitole – Damasio, Searle a Dennett, přistupují k teorii mysli naprosto odlišně. Kritizují dosavadní myšlenky, především dualismus, jelikož mají k dispozici poznatky z neurověd a biologie. Dnes již víme, že Descartův výrok „myslím, tedy jsem“ je naprosto nesmyslný. Dle Damasia se přeci nejprve rodíme (tedy jsme), později teprve můžeme začít uvažovat, a tedy myslet a přemýšlet o světě. Díky Damasiovi a jeho poznatkům z neurověd také víme, že myšlení způsobuje činnost neuronů v mozku. Díky Searlovi zase dospíváme k závěrům, že stroje nemohou myslet, jelikož neznají sémantické obsahy a pracují pouze se symboly. V tomto bodě jakoby byl Searle zajedno s Descartovými úvahami o tom, že zvířata ani stroje nemohou myslet. Searlovskou dichotomii syntaxu a sémantiky nakonec rozřeší právě Daniel Dennett, který přijde s evoluční teorií a označí mysl za nejen lidskou, ale i zvířecí a prakticky i strojovou záležitost. Díky evoluční teorii, tak jak ji zastával Dennett, vznikaly z jednoduchých homunkulů (metafora pro ty nejjednodušší pracující molekuly v našem těle, jakési pracující roboty) větší organismy, u nichž se mysl rozvíjela. Naše mysl tak vznikla z těch nejmenších myslí a v průběhu evoluce se tedy lidská mysl utvořila prozatím v tu nejdokonalejší formu. Překonává tím vlastně nejen Descarta, ale i Searla a dospívá k názoru, že existuje více myslí, tedy i těch zvířecích.

3 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala tématem lidské mysli. Provedla jsem historický exkurz do myšlení prvních filosofů. Tito filosofové byli zpočátku materialisté, vyznačovali se hledáním prvotních příčin vzniku světa, dále zde nalezneme první monisty (Parmenides) či idealisty a dualisty (Platon). Prvním důležitým filosofem, který své myšlenky ubíral spíše do racionální a vědecké sféry, na něhož pak navázali první empiristé v novověku, byl Aristoteles. A právě Aristotelovy spisy budou klíčové pro empirismus, který dá později vzniknout vědním disciplínám, na nichž bude teorie mysli stavět a vycházet z nich. Ve své práci jsem dospěla k závěru, že pro teorii mysli byl v antice klíčový Aristoteles, který položil základy logice a prvotním vědám, na něj navázal empirismus a ten položil později základy výzkumnému programu kognitivních věd, ze kterých se později vyčlenila teorie mysli.

Středověk jako významná filosofická epocha v této práci nebyl příliš přínosný, protože se do středu zájmu dostává bůh. Filosofové se soustředili právě na důkazy boží existence a na podporování víry. Jakékoli podnětné myšlenky myslitelů, které nebyly v souladu s vírou, byly umlčeny. Středověk vlastně nepřinesl nic nového, hlavní témata se opět navracela k interpretacím Platona a Aristotela. Víra v boha sice přetrvala až do novověku, avšak s nástupem renesance byla doba otevřená i novým objevům a klíčový zde byl právě rozvoj empirismu.

V novověku se pak rozdělují proudy empiriků a racionalistů, přičemž René Descartes bude později za svůj dualismus tvrdě kritizován, ať již Antoniem Damasiem za svůj výrok „myslím, tedy jsem“ či Danielelem Dennettem za právě již zmíněný dualismus duše a těla. Damasio odmítne postup prvotního myšlení a následného bytí – vždyť nejprve jsme jako bytosti a pak můžeme teprve myslet. Dennett zase odmítne jeho dualismus věci myslící a věci rozprostraněné. Bude tvrdit, že mysl je přítomna ve všech částech těla, tudíž nestojí nikde nad tělem, ale je jeho součástí. Dále odmítne Descartův přístup ke zvířatům jako nevlastním mysl, jelikož nejsou schopny intencionálních stavů. Díky evoluční teorii u Dennetta jsem dospěla k závěru, že zvířata mysl a vědomí naopak vlastní, jen ne na takové úrovni jako ji má člověk, protože jsou zkrátka na nižším vývojovém stupni. Proudů empiriků a racionalistů se

pak dále pokusil rozřešit právě Immanuel Kant, který provedl syntézu obou proudů. Mysl je dle něj schopna pracovat jak s apriorními vrozenými strukturami, tak s aposteriorními zkušenostmi.

Teorie mysli je velmi zajímavým směrem filosofie, ve kterém se prolínají poznatky filosofie, biologie, neurologie, umělé inteligence, lingvistiky, etiky, evoluční teorie a mnoha dalších věd. John Searle se zabýval především umělou inteligencí a lingvistikou. Svými tezemi dospěl k závěru, že umělá inteligence není možná. Stroje zkrátka nikdy nebudou mít mysl jaké je schopen člověk, protože jsou to jen naprogramované systémy. Nemohou samy myslet, mít mentální obsahy jako přesvědčení, pocity strachu či bolesti. Mysl Searle přizná pouze člověku, protože je jako jediný schopný užívat jazyka a slov. Tímto z oblasti myšlení vyloučí také zvířata. Své závěry zakončí v myšlenkovém experimentu čínského pokoje, kde dospěje k logické pravdě, kterou si sám určí – že syntax nestačí na sémantiku. Pouhé logické struktury (kupř. ty naprogramované v počítačích) nestačí na významový obsah kupř. v hlavě člověka.

Daniel Dennett Searla v teorii mysli překonal díky svým tezím, které se opírají právě o nejmodernější evoluční vědu. Odmítl Searlovu jistotu, že mysl mají pouze entity schopné užívat jazyk a jako funkcionalista připsal mysl spoustě druhům organismů a vlastně i strojům a počítačům. Searlův syntax tak posunul mnohem dále – díky evoluci syntax v sémantiku prakticky přerostl. Oba se shodnou v tom, že lidská mysl se schopností jazyka je něco naprosto jedinečného. Avšak zda mohou myslet i jiná zvířata či počítače? Na to si budeme muset ještě mnoho let výzkumů počkat. Jestli toto budeme vůbec schopni někdy odhalit, vždyť i lidský mozek a mysl jako taková je pro nás stále obrovskou záhadou.

4 Seznam použitých zdrojů

1. Filosofický slovník: Doc. PhDr. Ivan Blecha, CSc. a kolektiv. Nakladatelství Olomouc. 1998. Olomouc. 463 stran. ISBN 80-7182-064-4
2. Svět poznávání: K filosofickým základům kognitivní vědy: Karel Pstružina. Olomouc. Nakladatelství Olomouc. 1998. 183 stran. ISBN 80-7182-074-1
3. Zlomky před Sokratovských myslitelů: Karel Svoboda. Praha. Nakladatelství Československé akademie věd. 1962. 200 stran
4. Faidon: Platon, přeložil František Novotný. Praha. Nakladatelství OIKOYMENH. 2005. 107 stran. ISBN 80-7298-158-7
5. A companion to Plato: Fred D. Miller, Jr. UK. Nakladatelství Blackwell Publishing Ltd. Vydavatel Hugh H. Benson. 2006. 496 stran. ISBN 978-1-4051-1521-6
6. Metafyzika: Aristoteles, překlad Antonín Kříž. Praha. Nakladatelství Petr Rezek. 2003. 579 stran. ISBN 80-86027-19-8
7. Antická filosofie: Friedo Ricken, překlad David Mik. Olomouc. Nakladatelství Olomouc. 2002. 230 stran. ISBN 80-7182-134-9
8. O duši: Aristoteles, překlad František Novotný. Praha. Nakladatelství Petr Rezek. 1995. 297 stran. ISBN 80-901796-4-9
9. Středověká filosofie: Richard Heinzmann, překlad Břetislav Horyna. Olomouc. Nakladatelství Olomouc. 2000. 351 stran. ISBN 80-7182-105-5
10. Meditace o první filosofii: René Descartes, přeložili Petr Gombíček a Tomáš Marvan. Praha: Nakladatelství Oikoymenh. 2001. 127 stran. ISBN 80-7298-036-X
11. Rozprava o metodě, jak správně vésti svůj rozum a hledati pravdu ve vědách: René Descartes, přeložila Věra Szathmáryová-Vlčková. Praha: Jan Laichtner. 1947. 108 stran
12. Esej o lidském rozumu: John Locke, přeložila Anna Dokulilová. Praha. Nakladatelství Svoboda. 1984. 407 stran.
13. Zkoumání o lidském rozumu: David Hume, přeložil Josef Moural. Praha. Nakladatelství Svoboda. 1996. 235 stran. ISBN 80-205-0521-0
14. Filosofie 17. a 18. století: Emerich Coreth, Harald Schöndorf, přeložil David Mik. Olomouc. Nakladatelství Olomouc. 2002. 310 stran. ISBN 80-7182-119-5

15. Kritika čistého rozumu: Immanuel Kant, přeložil Jaromír Loužil a kolektiv autorů. Praha. Nakladatelství Oikoymenh. 2001. 567 stran. ISBN 80-7298-035-1
16. Úvod do filozofie mysle: Silvia Gálíková. Bratislava. Nakladatelství Honner. 2001. 140 stran. ISBN 8096839934
17. Descartesův omyl: Antonio R. Damasio, přeložily Lucie Motlová a Alžběta Hesová. Praha. Nakladatelství Mladá fronta. 2000. 251 stran. ISBN 80-204-0844-4
18. Mysl, mozek a věda: John R. Searle, přeložil Marek Nekula. Praha. Nakladatelství Mladá fronta. 1994. 129 stran. ISBN 80-204-0509-7
19. Intencionality, an essay in the philosophy of mind: John Rogers Searle. UK. Nakladatelství Cambridge University Press. 1983. 278 stran. ISBN 0-521-27302-1
20. Druhy myslí: Daniel Clement Dennett., překlad Jaroslav Peregrin. Praha. Nakladatelství Academia. 1996. 174 stran. ISBN 80-200-1177-3